

Programa Compartim, gestió del coneixement del Departament de Justícia

La restitució econòmica a les víctimes

Comunitat Mediadors de justícia juvenil
Novembre 2007

Avis legal

Aquesta obra està subjecta a una llicència Reconeixement 2.5 de Creative Commons. Se'n permet la reproducció, la distribució, la comunicació pública i la transformació per generar una obra derivada, sense cap restricció sempre que se'n citi el titular dels drets (Generalitat de Catalunya. Departament de Justícia). La llicència completa es pot consultar a <http://creativecommons.org/licenses/by/2.5/es/legalcode.ca>.

Introducció

En aquest document volem recollir el treball realitzat durant l'any 2007. Aquest té com a punt de partida la Jornada de Mediadors realitzada el 18 de desembre de 2006, on diversos membres del col·lectiu de mediadors van presentar alguns dels temes que interessaven en aquell moment.

Un d'aquells temes, la restitució econòmica a les víctimes, és el que serveix de punt de partida per al treball de l'any 2007, i dona un sentit de continuïtat al treball iniciat l'any anterior.

El tema de la restitució econòmica sempre s'ha tingut en compte dins del programa de mediació i reparació a la víctima, ja que sempre hi ha víctimes interessades en la reparació del dany que han sofert. Ara bé, els infractors no sempre tenen les possibilitats econòmiques suficients per a fer-ho. Això crea un conflicte d'interessos al qual cal trobar una sortida si es vol continuar un determinat programa.

En el àmbit de menors, aquest tema presenta encara més controvèrsia. Abans de l'any 2001 la responsabilitat civil derivada del delicte no estava prevista en la legislació de menors ni en la Llei de tribunals tutelars de 1948 ni en la reforma disposada per la Llei 4/92. No és fins a l'aparició de la Llei 5/2000 de responsabilitat penal del menor que s'inclou aquest tema.

L'any 2001, quan es va començar a aplicar la llei 5/2000, el col·lectiu de mediadors va prioritzar altres aspectes de la seva intervenció abans d'entrar a reflexionar de forma col·lectiva sobre el tema econòmic i el fet que els jutges de menors tinguessin competència en temes de responsabilitat civil.

De tota manera, els temes econòmics sempre s'han tractat dins del programa de mediació i reparació a la víctima. Això s'ha fet de forma ininterrompuda des de l'inici del programa, l'any 1990, amb les evolucions que el pas del temps obliga.

En els darrers anys, i amb l'augment de personal en el col·lectiu, s'han anat observant diferències de criteris i formes d'aplicació dels diferents professionals. És per això que es considera que ha arribat el moment de reprendre el tema i ajudar a crear unes mínimes línies comunes.

L'estructuració del treball

El grup de treball pretén tractar el tema de la restitució econòmica a partir de diversos objectius:

- Recollir aquells aspectes que es consideren importants per a reflexionar al voltant de la realitat i les possibilitats del tema econòmic dins del programa de mediació i reparació.
- Estructurar la informació recollida per facilitar la reflexió al conjunt de professionals del Servei de Mediació i Assessorament Tècnic i donar elements per a estructurar millor els programes de reparació econòmica
- Obrir la porta a l'elaboració, si es considera convenient, de programes que permetin la creació d'un fons de compensació per a les víctimes de menors infractors, quan aquests no puguin assumir el cost de la reparació econòmica.

El treball s'inicia tenint en compte dos documents:

- L'annex *La indemnització a les víctimes en el marc de la mediació i la reparació i la creació d'un fons de compensació* del document *La mediació en fase d'execució*, elaborat per l'SMAT el desembre de 2003
- La comunicació presentada per Pepi Delgado i Esther Amat a la Jornada de Mediadors de 2006

Amb aquests punts de partida es considera que cal recollir informació de diferents llocs per tenir-la en compte per a les posteriors reflexions, junt amb les propostes que se'n puguin derivar.

Entre aquests aspectes destaquem:

- Legislació:
 - Llei 5/2000, de responsabilitat penal del menor, i la seva modificació posterior, la Llei 8/2006
 - La decisió marc del Consell de la Unió Europea de 15 de març de 2002, relativa a l'estatut de la víctima en el procés penal
- El tractament que fan els jutjats de menors del tema de la responsabilitat civil i la seva opinió sobre els temes econòmics derivats del delictes. Això es fa a partir del contacte amb els jutjats núm. 4 i 6 de Barcelona i l'anàlisi de les seves sentències sobre responsabilitat civil de l'any 2006.
- La realitat dels programes realitzats pels mediadors, a partir de les dades que ofereixen els mateixos professionals del col·lectiu sobre els programes de reparació econòmica duts a terme l'any 2006.
- L'opinió de les víctimes. Opinió recollida a partir d'una enquesta elaborada pel mateix grup i tramesa (bàsicament de forma telefònica) a una mostra de víctimes que havien participat en un programa de mediació i reparació.
- Les experiències internacionals, bàsicament les realitzades a Europa, experiències recollides a partir de la documentació que està a l'abast del grup i per l'intercanvi amb els ponents de la Jornada del 22 de maig de 2007 al CEJFE (Tony Peters i Clara Casado), coneixedors del tema.

Tot aquest treball té un punt de referència, que és la jornada del 25 d'octubre de 2007, que es realitza al CEJFE i que serveix per presentar al col·lectiu el treball realitzat.

A aquest presentació se li afegeix la ponència central del Sr. Leo Van Garsse, mediador i investigador del Fòrum Europeu de Justícia Restauradora, en la qual fa una aproximació a les experiències dels fons de compensació desenvolupats a Bèlgica i que poden ser un bon punt de partida si es decideix dur a terme una experiència similar a Catalunya.

El programa d'aquesta Jornada té com a esquema bàsic les presentacions següents:

- *La reparació econòmica a la víctima i els fons de compensació*
Sr. Leo Van Garsse
- *Les víctimes en el procés de mediació. La reparació econòmica*
Sra. Mònica Díaz Alonso
- *Reflexions i alternatives al voltant de la restitució econòmica a la víctima*
Sra. Pepi Delgado Bautista
- *El tractament de la responsabilitat civil des de la instància judicial de menors*
Sra. Esther Amat López

La mediació i reparació en fase d'execució de mesures als centres i en medi obert

Annex 2: la indemnització a les víctimes en el marc de la mediació i la reparació i la creació d'un fons de compensació

El programa de mediació i reparació pretén incorporar a la justícia elements de caire restaurador que permetin fer front al conflicte i a les conseqüències del fet delictiu, des d'una perspectiva de participació de les parts, diàleg, responsabilització i reparació, que procuri una solució satisfactòria per a la víctima, per a l'infractor i per a la comunitat.

La mediació requereix, per part del jove, la capacitat d'entendre les conseqüències de la seva acció, posar-se a la pell de la víctima i abordar el conflicte des de la perspectiva de la preocupació efectiva per reparar el dany causat.

La mediació implica responsabilització, participació activa i voluntat reparadora per part del jove infractor. També implica capacitat per fer front al conflicte des d'una perspectiva de compromís, comunicació i diàleg. Així mateix, en determinats casos, implica negociació, acords, compensació i indemnització. Connectar amb les conseqüències dels fets i assumir responsabilitat implica, no solament posar-se en el lloc de la víctima i demanar-li disculpes, sinó també fer front a la reparació material i moral del dany causat.

És per això que la participació en la mediació, la reparació i la solució del conflicte engloben l'infractor, la víctima i la comunitat.

En aquest marc, el Programa proposa una major consideració dels drets de la víctima i de preocupació per la seva situació, a fi que el procés de mediació li faciliti la reparació i compensació pel dany sofert i contribueixi a superar la victimització.

La plena consideració de les parts implica, per tant, tenir en compte els drets i interessos de tots dos: els perjudicis materials i morals soferts per la víctima i la voluntat i capacitat reparadora personal i compensatòria del jove.

La reparació efectiva a la víctima requereix, per part de les institucions que representen la comunitat, preveure formes adequades de compensació i indemnització, quan havent-hi una clara voluntat reparadora per part de l'infractor, les possibilitats econòmiques d'aquest no li permetin afrontar de forma directa la indemnització.

La mediació i la reparació no es poden abordar des d'una posició merament utilitarista, per facilitar la responsabilització del jove infractor i per contribuir des de la connexió d'aquest amb les conseqüències dels fets, al seu procés educatiu, sinó que, també, requereix un compromís efectiu amb la víctima.

El procés de mediació pot aportar elements reparadors mitjançant el diàleg, la comunicació i les disculpes, en la mesura que el jove connecti amb les conseqüències de la seva acció i ho posi de manifest davant la víctima. Però en determinats casos, atesos els perjudicis soferts per la víctima, això no serà suficient i caldrà, a més, la compensació econòmica. Superar la victimització suposa també, per a la víctima, la compensació econòmica quan els perjudicis ho requereixen.

És per això que el Programa té objectius específics orientats a l'autor del delictes, a la víctima i a la comunitat. Però, la mateixa dinàmica de la mediació fa que la consecució d'aquests objectius individuals estiguin estretament interrelacionats.

La incorporació a la justícia d'elements restauratius i la mediació necessiten polítiques actives, que possibilitin la participació de les parts, de la comunitat i la reparació efectiva a la víctima. És necessari crear les condicions perquè l'infractor pugui compensar econòmicament la víctima, en cas que, tot i haver-hi voluntat per part d'aquell, la seva situació no li ho permeti. La situació econòmica del delinqüent, en el moment de fer front al conflicte, no hauria de ser un element dissuasiu per a la solució del conflicte ni per possibilitar la reparació a la víctima, si volem una justícia equitativa i no discriminatòria.

La Decisió marc del Consell de la Unió Europea, de 15 de març de 2001, (2001/220/JAI), proposa, de forma reiterada als estats membres, la necessitat d'establir normes orientades a garantir la compensació i la indemnització a les víctimes del delictes. A un nivell més concret, l'article 9 estableix que els estats membres garantirán a les víctimes d'una infracció penal el dret d'obtenir en un termini raonable i en el marc del procés penal una resolució relativa a la indemnització per part de l'autor de la infracció. Així mateix, estableix que els estats membres adoptaran les mesures pertinents per propiciar que l'autor de la infracció indemnitzi les víctimes adequadament.

Estem parlant de mediació en fase d'execució i, per tant, s'haurà celebrat el judici i possiblement, en molts casos, també s'haurà produït una resolució en relació amb la peça separada per responsabilitat civil, pels danys i perjudicis soferts per la víctima. Per tant, per a determinades víctimes, l'aspecte econòmic pot ser un aspecte important de la reparació. La disposició i/o la possibilitat de l'infractor per indemnitzar la víctima, per complir aquest dret bàsic de la víctima pot condicionar de forma significativa la mediació i la reparació.

Això requereix impulsar la creació d'un fons de compensació a les víctimes, amb la contribució de les institucions, de la societat civil (estudiar les possibilitats de contribució de grans empreses) i de la comunitat (facilitant espais per a la realització de serveis beneficiosos per a la comunitat). La creació del fons no suposa la desresponsabilització compensatòria de l'infractor, sinó que permet canalitzar-la i fer-la possible. La indemnització directa a la víctima la porta a terme el jove infractor, mitjançant un compromís creditici sense interessos amb el fons.

Aquest compromís de l'infractor pot implicar dos tipus de vies, alternatives o complementàries:

- Retornar al fons de compensació el crèdit, en la quantia i terminis establerts.
- Prestar un determinat nombre d'hores per a la comunitat en compensació del crèdit rebut.

Aquest fons podria ser promogut i gestionat per una entitat sense ànim de lucre, amb el suport de l'Administració de justícia i de les entitats privades de la societat civil que contribueixen econòmicament al seu manteniment.

D'aquesta forma, les institucions, la comunitat i la societat civil, podrien contribuir a la reparació efectiva de la víctima per part del delinqüent, mantenir com a objectiu la seva responsabilització i implicació directa i afavorir la seva reinserció social.

Així doncs, aconseguir els objectius generals previstos en el Programa, la responsabilització del jove infractor, la reparació a la víctima i la solució del conflicte, requereix la contribució de totes les parts: l'infractor, la víctima, la comunitat i les institucions que la representen.

És per tot això que, per impulsar de forma eficaç el Programa de mediació i reparació, s'han de crear les condicions que contribueixin a reparar per part del delinqüent la part econòmica del dany causat a la víctima.

Barcelona, 10 de desembre de 2003

La restitució a les víctimes: parlem-ne

Esther Amat Lopez i Pepi Delgado Bautista

Jornada de Mediadors de Justícia Juvenil del 18 de desembre de 2006

L'àmbit de la justícia restaurativa implica el transgressor, la víctima i tota la comunitat en un esforç orientat a crear un focus equilibrat dirigit cap al transgressor i al mateix temps centrat en la víctima. La compensació a les víctimes s'ha convertit en una característica fonamental de la justícia restaurativa en molts països desenvolupats. (Del *Manual Internacional sobre la Justícia per les Víctimes*, elaborat per les Nacions Unides)

La justícia restaurativa és una tercera via en la visió i tractament de la delinqüència, que substitueix tant la reacció judicial repressiva i (neo)retributiva com el model rehabilitador. La repressió i la retribució es limiten a sancionar una malifeta, mentre que la reacció de rehabilitar intenta conciliar la pena amb mesures individuals adaptades a l'autor (Tony Peters: "Mediación, víctima y derecho a la reparación" a *Justicia para crecer*, revista especialitzada en justícia juvenil restaurativa, núm. 3 juliol-setembre 2006).

La justícia restaurativa és un nou paradigma, fill dels moviments de defensa de les víctimes i de la nova criminologia, que considera el delicte no com un acte en contra de l'Estat (una violació de la llei, una idea abstracta), sinó com un acte en contra d'una altra persona i de la comunitat. Defensa que el control de la delinqüència radica principalment en la comunitat, no en el sistema de justícia penal, i atorga als protagonistes (infractor, víctima i comunitat) el poder per resoldre el conflicte derivat del fet delictiu.

Trets característics d'aquest nou paradigma són (a banda dels esmentats):

- La responsabilitat enfront de la culpabilitat
- La reparació enfront de la sanció
- El futur enfront del passat
- Es denuncia el greuge, no l'agressor/ transgressor
- És una justícia que uneix, enfront d'una justícia que divideix
- Les necessitats de la víctima, de l'agressor i de la societat són ateses abans que amb el sistema penal
- El procés reconcilia les parts, no les separa
- El balanç és mitjançant un acte/acció positiva per part de l'infractor
- El transgressor no és separat de la comunitat, sinó que hi és incorporat mitjançant processos cooperatius

Reconeixent que el delicte causa danys a les persones i comunitats, s'insisteix en el fet que la justícia repari aquests danys i que a les parts se'ls permeti participar en aquest procés. Els programes de justícia restaurativa, que en determinades realitats es basen en models culturals tradicionals, habiliten la víctima, l'infractor i els membres afectats de la comunitat per involucrar-los directament a donar una resposta al delicte. Ells arriben a ser el centre del procés de justícia penal, amb professionals del Govern i del dret que serveixen com a facilitadors d'un sistema que apunta a la responsabilitat de l'infractor, la reparació a la víctima i la total participació d'aquesta, l'infractor i la comunitat.

En el marc de les Nacions Unides i de la Unió Europea, comença a mitjan anys 80 un debat dialèctic d'abast internacional que queda reflectit en resolucions / convencions / recomanacions/explicacions relatives a temes molt diversos relacionats específicament amb les víctimes, com ara la compensació financera a les víctimes, la posició jurídica de la víctima/testimoni, la mediació víctima/delinqüent... Com a més destacades, citem:

- Declaració de les Nacions Unides de 1985 sobre els principis bàsics de la justícia per a les víctimes del crim i de l'abús de poder
- Resolució NU de 29 de novembre de 1985 (40/34), que declara: "Els processos informals per a la resolució de conflictes, incloent-hi la mediació, l'arbitratge i la justícia o pràctiques natives, haurien de ser utilitzats quan fossin necessaris per a facilitar una conciliació i una reparació del dany sofert per les víctimes."
- Regles de Tokio 1990, que preveuen la restitució a la víctima com una mesura no privativa de llibertat.

I pel que fa a la Unió Europea:

- Resolució (77)27 sobre indemnització a víctimes de delictes
- Resolució de 19/9/96 sobre menors víctimes de la violència
- Resolució de 23/11/95 relativa a la protecció de testimonis en la lluita organitzada contra la delinqüència
- Recomanació (85)4 sobre la violència dins de la família
- Recomanació (85)11 sobre la posició de la víctima en el marc del dret penal i del procés penal
- Resolució d'11/6/86 sobre agressions a la dona
- Convenció Europea de 24/11/83 sobre la compensació a les víctimes del delictes
- Recomanació (87)21 sobre l'assistència a les víctimes i la prevenció
- Consell Europeu de Tampere de 15 i 16/10/99
- Resolució sobre víctimes de delictes en la Unió Europea - normes i mesures (COM (1999) 349-C5-0119/1999-1999/2122(COS))
- Llibre verd d'indemnitzacions a les víctimes (COM (2001) 536 final)
- Decisió marc del Consell de 21 de març de 2001 sobre l'Estatut europeu de la víctima en el procés penal

Voldríem aprofitar aquest espai per posar sobre la taula les inquietuds que ens han sorgit, durant la nostra experiència com a mediadors i mediadores a justícia juvenil,

respecte del tracte que es dóna a les víctimes i les possibilitats reals que siguin reparades.

Si, com diu Fernando Álvarez, de l'equip psicosocial judicial del País Basc, en un procés de mediació penal juvenil, la negociació dels acords ha de tenir en compte els interessos de la víctima i les possibilitats reparadores del menor, ¿quines possibilitats tenen les víctimes d'un infractor menor, de ser reparades realment?

A partir de la constatació que en molts casos les víctimes pateixen danys materials (delictes contra el patrimoni mediat el 2005: 46'48%, dades SMAT) com a fruit de les accions del joves, i que només en un 16% de les mediacions amb resultat positiu hi ha reparació econòmica, hem volgut reflexionar sobre si el fet que una gran part dels joves siguin insolvents —és a dir, molts no treballen perquè no tenen encara l'edat o perquè estan estudiant— no representa una asimetria entre les parts que nosaltres, com a operadors, hauríem d'intentar equilibrar.

El fet que els nois no disposin de mitjans econòmics comporta que siguin els pares, normalment, els que, d'acord amb el principi de responsabilitat civil subsidiària, paguin el dany que aquests han pogut causar.

¿Com treballem aquesta responsabilitat dels nois? En la pràctica mediadora, podem realitzar acords *col·laterals* per ajudar a realitzar aquesta transacció entre pares i fills. Però això no sempre és possible; en algunes ocasions, les famílies dels joves que atenem també tenen dificultats de diversa naturalesa (econòmiques i d'habilitats).

La proposta que des de l'Estat s'articulin mecanismes per facilitar la restitució a les víctimes té una ampla literatura en tractats, recomanacions, etc. (ONU, CEE...). Creiem que, respecte de la justícia de menors, aquesta responsabilitat de l'Estat encara és major.

Des del nostre rol d'operadors en el sistema, demanem als joves responsabilitat; pensem, doncs, que hauríem de facilitar-los mecanismes per poder-la exercir.

Revisant el nostre entorn immediat, a Bèlgica hem tingut coneixement d'una experiència iniciada al final dels anys 90, consistent en l'existència d'un fons de liquidació per a víctimes de joves infractors. Aquest fons, gestionat a través d'una ONG, proporciona un mecanisme que facilita aquesta reparació econòmica. És un fons de liquidació per a menors d'edat, en el marc de la mediació restauradora en menors, al qual els joves poden apel·lar. El fons proporciona una quantitat de diners a un jove que vol compensar la víctima de la seva acció, amb la condició bàsica que compleixi una quantitat d'hores acordades en tasques voluntàries. Si el jove satisfà aquesta condició, les seves bones intencions es transmeten a la víctima en forma de suma de diners.

A Bèlgica estan introduint aquest sistema també per a penats adults dins del programa Detenció orientada a la restauració.

En altres països europeus (Àustria, per exemple) s'han endegat iniciatives similars, però sembla que actualment hi ha un debat sobre la continuïtat o no d'aquests programes.

Sorgeixen moltes preguntes.

El fons ha de ser públic o privat? Les recomanacions europees i de la ONU respecte de víctimes apunten que els fons de compensació de víctimes de delictes violents han de ser finançats per l'Estat mitjançant els impostos.

De fet, l'Estat —tots els ciutadans mitjançant els impostos— ja paga l'atenció que es dona a l'infractor, abans i després de la sentència.

També al nostre país l'Estat reconeix la seva responsabilitat en la qüestió, quan s'ocupa de la indemnització a les víctimes del terrorisme.

S'ha de limitar la quantitat de diners que el fons pot facilitar a un jove? A Bèlgica ho fan així. També fóra convenient posar un límit mínim. És evident que si els joves infractors fan tasques voluntàries a canvi de diners, aquestes hores també haurien de tenir un límit.

La possibilitat d'acudir al fons, desresponsabilitzaria els pares? Pensem que els pares, en ocasions, poden resultar *víctimes* col·laterals de les accions infractores dels fills. La legislació els considera responsables civils. Potser la millor opció fóra articular mecanismes mixtes: un tant per cent del deute l'hauria de pagar el noi mitjançant aquestes hores voluntàries retribuïdes des del fons, i una altra part els pares. Es podria estudiar la possibilitat que el fons actués també com a finançador de crèdits tous per als pares.

Només les víctimes dels nois que participen en el programa de mediació poden ser compensades amb aquest mecanisme? Què passa amb la restauració de les víctimes quan el fet està jutjat i el jove està sota mesura?

El fondo restaurativo: algunas experiencias prácticas en Bélgica

Per Leo Van Garsse

Jornada Anual de Mediadors. Barcelona, 25 d'octubre de 2007

Aquest document és un recull realitzat a partir de l'exposició que el Sr. Leo Van Garsse va fer en la Jornada Anual de Mediadors. Té com a suport un *power point* que acompanya la seva ponència.

El marc

El ponent: Leo Van Garsse és pedagog de formació i desenvolupa la seva activitat professional com a mediador a Bèlgica.

Suggnomè és una ONG, organització de mediadors en l'àmbit penal que promou pràctiques de justícia restaurativa.

Cronologia i marc legal que regeix a Bèlgica amb referència a la mediació penal en els diferents àmbits (joves, adults, presentencial, postsentencial).

El tema del fons econòmic és interessant, tècnic i complex. També és un tema controvertit, del qual destaquen tres qüestions claus:

1. Quin és el seu origen? Quines són la filosofia, les idees que hi ha al darrere de la creació i posada en funcionament d'un fons d'aquests tipus?
2. Com funciona a la pràctica? Quins passos segueix?
3. Quines són les dificultats pràctiques?

Sobre aquestes preguntes cal reflexionar si es vol implementar un projecte d'aquest tipus. Cal parar-se a pensar-hi.

L'experiència a Bèlgica

Té molt a veure amb la pràctica del treball dels mediadors en el període 1987-1991, la qual els fa qüestionar-se: Quins són els motius que porten a les parts a entrar en un programa de mediació i reparació? Què vol dir *reparar*? Què és la restauració? Què és important per a cadascuna de les parts?

- Per a l'autor de la infracció, és important reconstruir la seva autoestima, recuperar la credibilitat i la confiança de les persones més properes.
- Per a la víctima, el més important és la recerca del respecte i el reconeixement. En aquest apartat també s'emmarca la qüestió econòmica, tot i que no és l'objectiu més important.

Quan l'autor menor no pot pagar hi ha un problema. L'autor pot demanar disculpes i el perjudicat acceptar-les, però la restauració del dany material no pot dur-se a terme. De vegades hi ha sort i és el pare de l'infractor qui pot pagar. Però quan això passa, malgrat que hi ha reparació material, la víctima pot sentir-se decebuda. Es pot sentir comprada: "he cobrat sí, però... massa fàcil...". Aquesta pràctica pot fer que se senti més victimitzada?

D'altra banda, si la solució és aquesta, observem que els pares també han estat victimitzats. Han de pagar per l'estupidesa del seu fill.

En aquest context, l'infractor no té credibilitat. Només pot demanar excuses mil vegades.

No té sentit confrontar algú amb la seva responsabilitat si no la pot assumir.

Responsabilitzar-se implica tenir la capacitat de respondre

Davant d'aquest dilema podríem dir: si el noi no té capacitat per respondre no pot responsabilitzar-se. En aquest cas no fem mediació i ja està. Però, seria just?

Habilitar els ciutadans perquè puguin assumir les seves responsabilitats és una responsabilitat de la societat

No podem demanar responsabilitat si no capacitem els individus perquè puguin exercir-la. Treballem amb els conceptes de la capacitació per a la responsabilitat i el dret de la dignitat individual.

El 1991 es va establir per primer cop a Bèlgica, gestionat per Suggnomè, un fons a disposició dels infractors perquè poguessin assumir aquesta part de responsabilitat que té a veure amb la responsabilitat civil.

Què és un fons restauratiu?

El fons restauratiu és un instrument posat a disposició d'autors insolvents. Si ells volen, el fons pot contribuir parcialment a la indemnització de la víctima. A canvi, l'autor contribuirà amb un treball en una organització humanitària que ell mateix proposarà.

S'assenyalen alguns punts:

- A disposició de l'autor. És ell qui el demana. El fons no està a disposició dels perjudicats.
- El seu objectiu prioritari no és resoldre el problema econòmic generat pel jove, sinó possibilitar la seva responsabilització mitjançant una devolució econòmica parcial per a la víctima, simbòlica.
- Per aquest motiu, el temps que el menor dedica a aquests treball és limitat. El temps està vinculat a l'import dels danys, però hi ha un límit.
- El jove tria el treball que vol fer i en quina organització humanitària el vol dur a terme.

El procediment

El punt de partida és el delictes comès.

1. En una trobada de mediació perjudicat-autor, i amb l'acord de l'existència d'uns danys quantificats i la constatació de la manca de possibilitats del jove per fer-hi front, el mediador posa damunt de la taula la proposta de la utilització del fons. Informa del

procediment per demanar-lo i cal trobar una organització on el menor pugui dur a terme el treball humanitari. El jove pot fer les seves propostes i la víctima també.

No és qüestió de veure qui és culpable, sinó de veure com es pot resoldre aquest problema entre tots. La insolvència no exclou la mediació.

2. El jove ha de fer un escrit de demanda formal al fons restauratiu. L'escrit és més o menys breu, però el fa ell.

3. El mediador tramita la demanda del jove juntament amb dades concretes i una valoració de la situació (veure següent punt, documents del dossier) a l'entitat que gestiona el fons.

4. El fons respon de forma oficial afirmativament o negativament.

5. El jove busca una entitat on desenvolupar el treball humanitari, ajudat per qui sigui.

6. S'estableix un conveni amb l'entitat on es farà l'activitat. Se signa un contracte entre l'autor i l'entitat, que s'envia al fons restauratiu.

7. El jove du a terme el treball acordat. Allà es troba amb gent a qui pot explicar més o menys el que està fent. Des de les entitats hi ha molt suport al jove i al que està fent.

8. En acabar hi ha una nova trobada joves – pares - víctima. L'autor hi assistirà amb els diners i, a més, amb la història del treball realitzat. A la víctima la interessen els diners, però sobretot l'activitat que ha realitzat el jove. Als ulls dels pares també és important el que ha fet el fill.

9. S'informa al fons de com ha acabat tot el procés.

Els documents

- El fullet informatiu sobre el fons, un tríptic divulgatiu on s'explica què és, com funciona i com accedir-hi. Aquest tríptic es facilita a les parts quan el mediador suggereix la possibilitat de sol·licitar el finançament del fons.

- El dossier de l'entitat que gestiona el fons. Per a cada cas concret, consta dels següents documents:

- La carta de petició de l'infractor
- La informació proporcionada pel mediador
 - els fets
 - els motius del jove
 - el posicionament de la víctima
 - el punt de vista dels pares
 - la situació judicial
 - les assegurances (n'hi ha, sí, no, fins a quina quantitat)
 - l'opinió del mediador
 - la quantitat econòmica que se sol·licita
 - les hores de treball que corresponen a aquesta quantitat
- La resposta del comitè del fons
- El compromís amb l'organització humanitària
- La confirmació de l'execució del treball al fons
- La carta final del comitè

Hi ha una relació directa entre les hores i els diners que es percebran. Està estipulada una quantitat fixa de 6 euros/hora, determinada en relació directa amb el salari mínim i que canvia cada any en funció del cost de la vida. El procediment és molt formal. El jove treballa per aquests diners. Aquest aspecte es considera molt important.

Els nens poden ser menors de l'edat legal per treballar. A Bèlgica l'edat d'entrada al món laboral és de 16 anys, però es permet que menors d'aquesta edat (14-16) puguin fer aquests programes.

Hi ha un màxim d'hores, que són les que meriten uns 1.000 euros. Aquestes hores corresponen a un mes de treball (40 hores setmanals). Cal dir que a Bèlgica, els menors/joves estudiants disposen de dos mesos de vacances a l'estiu i es considera que en poden destinar un, com a màxim, a aquest tipus de tasca.

Si el valor que s'ha de reparar és de menys de 1.000 euros, podria ser que el préstec del fons en cobris la totalitat, depenent del cas.

Si el jove no acaba la seva tasca, no finalitza les hores a què s'havia compromès, cobra pel treball realitzat, per les hores que ha fet.

Si hi ha problemes, cal tenir present que hi haurà de totes maneres una trobada amb la víctima i allà ja es veurà què es diu de la situació i què en pensa la víctima. El jove s'haurà d'explicar.

L'estructura de fons

Finançament: Hi ha la necessitat que la gent aportï diners per a aquest fons, que hi hagi patrocinadors. Aquest aspecte, contra el que pot semblar d'entrada, és relativament fàcil de resoldre.

Hi pot haver molts motius pels quals persones o organitzacions estiguin interessats a participar-hi:

- educatiu
- suport a les víctimes
- gestió social de la criminalitat
- sensibilitat enfront de la pobresa dels pares

Assenyalem que a Bèlgica les aportacions econòmiques a ONG i entitats similars no són deduïbles fiscalment.

El finançament econòmic del fons és en si mateix una forma d'implicar la societat. És una forma de justícia participativa.

A alimentar aquest fons, actualment, hi participen:

- l'Església
- organitzacions humanitàries
- l'Administració (diputacions)

Gestió: El fons es gestiona mitjançant el grup de supervisió i de promoció general.

Format per 15 persones (advocats, professionals d'atenció a la víctima, educadors, administradors de la província, responsables del servei de mediació) que es reuneixen dos cops per any. Aquest grup és el responsable del funcionament del fons i el que supervisa les seves actuacions.

Dins aquest grup, hi ha un comitè limitat de cinc o sis persones (advocat, tècnic d'atenció a les víctimes, educador, administració, mediador —aquest amb veu però sense vot—...) que és el que pren les decisions concretes referents a cada sol·licitud (acceptar-la o denegar-la). Es reuneix un cop al mes.

Algunes dades

El fons existeix des del 1991, però tan sols en una de les províncies. Des d'aquest any 2007, el fons s'ha instaurat a totes les set províncies que conformen l'Estat Belga. Aquest fons està dirigit als menors d'edats i s'està començant a experimentar amb presos adults, que són també un col·lectiu amb dificultats a l'hora d'assumir costos per a la reparació dels perjudicats. Això vol dir que s'està introduint el treball voluntari a les presons.

Si s'examinen les xifres, es comprova que són modestes. Durant l'any 2006, a la província de Brabantia (la pionera) es van aprovar i dur a terme 44 casos, amb un cost total de 5.500 euros. Això vol dir que no hi ha gaire demanda. L'existència del fons significa, sobretot, un debat al seu voltant.

Temes que cal discutir: punts crítics

El tema del fons de compensació és un tema atractiu, però perillós. Principalment perquè pot ser utilitzat per a altres finalitats diferents de les que originalment s'han previst.

El més difícil és mantenir els delicats equilibris que hi ha.

1. La participació lliure del jove

Si no es dona, hi pot haver greus problemes, com ara que el programa del fons pugui assemblar-se massa als treballs forçats i anar dirigit només a uns determinats sectors de població, aquells en situació de precarietat econòmica i en risc o situació d'exclusió social.

La pregunta clau és: un jove infractor pot ser/és lliure de triar?, tenint en compte que el jove infractor no és l'únic actor, i que hi ha altres interessos implicats:

- els de la víctima
- els dels pares
- els educatius (la utilitat que ha de tenir per al jove)

D'altra banda, hi pot haver una pressió per part dels sistema judicial en el sentit d'impulsar aquesta mena de programes i crear una confusió entre els treballs que es realitzen per aconseguir diners provinents del fons i les prestacions/treballs en benefici de la comunitat (mesures educatives imposades pels jutges).

En aquest sentit, el paper del comitè és molt important. Un bon motiu per denegar un determinat dossier pot ser la pressió a què està sotmès el menor sol·licitant (dels pares, per exemple) i que minva la seva llibertat de decidir. És un fet real.

Insisteixo en la idea que si el comitè no actua d'aquesta manera, el fons es pot transformar en una altra cosa.

2. La intervenció del fons: un favor o un dret?

Si es fan servir criteris objectius, serà un dret. Però, atenció, llavors es pot convertir en una obligació. Per això també ha de ser un favor. Això representa més tensió per al comitè, per mantenir l'equilibri entre aquesta idea de dret i de favor, entre l'objectivitat de la regla i la particularitat de cada cas, i actuar com a mediador en la tensió entre els arguments legítims de cadascú.

És important tenir en compte la importància de la composició del comitè. En funció de qui o quins estaments/col·lectius hi estiguin representats, les decisions que prengui poden ser més o menys independents d'interessos concrets.

La pregunta sempre és: És oportú intervenir en cada cas?

3. El treball humanitari

També es fa difícil contestar a la pregunta de què és el treball humanitari. Es fa difícil decidir què és. Depèn del significat que té cada activitat per a les parts.

El problema és qui decideix què és treball humanitari i en quin criteri es basa a l'hora de fer-ho.

Cal protegir els joves: respecte dels treballs inadequats per a ells i respecte de la possible estigmatització social. Si ha d'estar donant explicacions sense parar, pot ser preocupant.

L'entitat on el jove du a terme el treball humanitari l'assegura pel temps que ell està fent la feina.

4. El tema dels patrocinadors

Han de ser privats o públics? Quins avantatges i desavantatges tenen uns i altres?

Els privats afavoreixen la integració social i el debat, però són imprevisibles quant a la seva presència i continuïtat.

Per altra banda, els patrocinadors públics garanteixen una estabilitat en les seves aportacions al fons, però signifiquen una institucionalització i una burocratització del procés.

Quins són els límits que cal posar als patrocinadors? Per exemple, a Bèlgica ens hem trobat en el cas que un partit polític d'extrema esquerra ha volgut finançar el fons. Es va valorar que no era adequat i es va declinar la seva oferta.

Com a darrera reflexió cal dir que el fons restauratiu ha de ser subsidiari. Cal estimular totes les alternatives que es puguin trobar abans de recórrer-hi, i evitar el paternalisme.

Però també dins de la subsidiarietat hi pot haver paternalisme. En cada cas la veu més important ha de ser la del jove.

5. La rellevància per a l'àmbit d'adults

Les penes privatives de llibertat comporten en moltes ocasions la insolvència de les persones a les quals s'apliquen. I, així, ens trobem que es demana al col·lectiu dels presos que es responsabilitzin i reparin el dany causat, mentre que presenten majoritàriament un perfil de manca de recursos econòmics que els permetin reparar.

En aquest sentit, s'estan iniciant a Bèlgica experiències per aplicar un fons de compensació similar al dels joves infractors per a adults privats de llibertat. S'introdueix la qüestió paradoxal de com facilitar que els interns puguin dur a terme un treball humanitari des d'una privació de llibertat, des de dintre de la presó.

Es considera bàsic, en aquests casos, comptar amb la participació del perjudicat/víctima en el procés, ser molt curosos a valorar la posició de l'autor.

Les víctimes en el procés de mediació. La reparació econòmica

Mònica Díaz Alonso

Es planteja conèixer de primera mà l'opinió de les víctimes després de la realització d'un programa de mediació i reparació. El punt de partida està en com s'han tractat els temes econòmics, però finalment es tracten també temes generals de satisfacció del programa.

Elaboració de l'instrument:

- Ens plantejem una presentació sobre què aporta la reparació econòmica a víctimes i infractors.
- No trobem dades sobre això amb la recerca bibliogràfica.
- S'elabora l'instrument a partir d'altres utilitzats en diferents estudis i procurant abordar les variables que s'hi destacaven (imparcialitat percebuda, sensació de control sobre el procés, estrès...).
- L'objectiu és valorar si apareixen diferències entre els programes amb reparació econòmica i els programes en què s'hi renuncia.

Els resultats obtinguts, malgrat partir d'una mostra força interessant (46 subjectes), no són estadísticament significatius. Tampoc no reflecteixen les diferències d'abordatge entre els diversos professionals, però ens donen una imatge global que sí que ens pot servir per assenyalar diferències entre els tipus de programa o punts d'interès.

Característiques de la mostra:

- N= 46
- Mediació directa: 85% Mediació indirecta: 15%
- Tipus de víctima: 87% persones 13% institucions
- En el 56% dels casos, infractor i víctima són coneguts. Desconeguts en el 44%
- Sexe: 44% dones 56% homes
- Casos de renúncia: 67% Casos amb reparació econòmica total o parcial: 31%

Anàlisi quantitativa de les diferències entre els programes

La majoria dels casos on hi ha hagut reparació econòmica són expedients oberts per fets contra la propietat. En canvi, la majoria de casos on es renuncia són fets contra les persones. Aquesta dada pot ajudar a interpretar la resta.

En els casos en què es renuncia és més habitual que víctima i infractor siguin coneguts i també que la persona que renuncia sigui una dona.

Respecte als sentiments previs, en els casos en què hi ha hagut reparació els perjudicats solen parlar més sovint de malestar, curiositat i ràbia, i en els que hi ha hagut renúncia mencionen més la ràbia, la por, el malestar, la confusió i l'angoixa.

En canvi, en les expectatives respecte al programa, les persones que han renunciat no solen incloure superar la por i/o l'angoixa, malgrat que siguin sentiments força presents. Sembla que en els casos on es renuncia, les expectatives sí que són, si no més baixes, menys variades.

Quant a les expectatives de reparació material, veiem que en el 70% dels casos en què s'ha reparat econòmicament ja existia aquesta expectativa, enfront del 10,5% dels casos en què s'ha renunciat. Dues possibles interpretacions: que en la majoria dels casos on es plantegi aquesta demanda, el programa l'acabarà considerant; per una altra banda, que hi ha un 10% de persones que pensaven trobar una reparació econòmica però acaben renunciant. Les raons que s'exposen són per la bona actitud del menor, per no perjudicar el menor o els seus pares i altres. En els casos en què es renuncia per no perjudicar els pares del menor, caldria preguntar-se si, potser comptant amb un fons de compensació, aquestes víctimes podrien ser reparades de forma més global. Quan la raó és "Altres", es diu, per exemple, que només volia solucionar el conflicte, que no es considerava el més important, per la relació que mantenien amb l'infractor..., però també hi ha algun cas on es comenta que es va renunciar perquè no se sabia que existís la possibilitat de reclamar. En aquests casos, això es deu o no es deu a una decisió conscient del mediador de no abordar aquest tema si no ho plantegen les parts?

Respecte a la visió que la víctima té de l'infractor, s'observa que en els dos tipus de programa la imatge millora; no obstant això, el canvi és més marcat en els casos de renúncia.

Aquestes diferències són més notables en el cas de la percepció de l'esforç que ha fet el menor. Hipòtesi: hi ha més implicació emocional?

Quant a la influència que ha tingut la víctima sobre els acords, també hi ha una major percepció d'influència en els casos de renúncia.

La satisfacció respecte als acords i la valoració global del programa reflecteixen valors semblants. Les mitjanes en ambdós casos són bones, però una mica més altes en els casos en què s'ha renunciat.

Els beneficis que s'identifiquen quan hi ha hagut reparació econòmica són, per ordre: d'informació, econòmics, psicològics i morals, altres i temporals. I quan es renuncia: morals, d'informació, psicològics, altres i temporals.

Valoracions globals del programa: en tots els casos les víctimes han sentit que les tractàvem amb imparcialitat, i en pràcticament tots s'han sentit segures i compreses. Aquests resultats són molt similars als que ja mostrava una recerca realitzada l'any 2000 a adults. La satisfacció amb els acords (4,2 sobre 5) i la valoració global del programa (4,4) també reflecteixen valors comparables.

Anàlisi qualitativa

Resposta dels perjudicats: un cop localitzats, responen el 100% i amb una actitud col·laboradora i positiva.

La realització de l'enquesta aporta un *feedback* molt interessant al mediador.

Hi ha hagut alguns casos concrets que no han valorat com a sinceres les disculpes de l'infractor, no creuen que s'hagi esforçat gaire i potser no han rebut reparació econòmica. Malgrat això, fan una valoració força positiva del programa. Segurament han rebut una altra cosa que els ha reparat: l'acollida, l'escolta, l'acompanyament... O potser el pas del temps influeix en la percepció del programa i de l'esforç i posicionament del menor (imaginem un cas on, a llarg termini, no s'han respectat els acords). En tot cas, pot fer plantejar si podria ser interessant proposar el programa a més víctimes o, si més no, oferir un espai d'informació i acollida. Recordem que un dels beneficis que més s'identifica en tots els casos és la informació.

Aquest només seria un esbós de la informació obtinguda. Seria possible comparar les dades segons si la mediació ha estat directa o indirecta, segons si el perjudicat és una persona o institució, segons el nivell d'estrès viscut... Potser interessa fer un instrument més consensuat i elaborar uns criteris d'aplicació al més universals possible per arribar a poder fer una anàlisi estadística o, al contrari, fer una anàlisi més individual dels casos. O fer un treball semblant amb les víctimes que han seguit el procediment judicial i amb els menors...

Reflexions i alternatives al voltant de la restitució econòmica a la víctima

Pepi Delgado Bautista

Introducció

Em sembla adient començar fent un petit resum del Dictamen elaborat pel Comitè Econòmic i Social Europeu (CESE), ja que dóna una visió general sobre el panorama de la delinqüència juvenil i de les tendències dels estats europeus en aquest assumpte.

L'objectiu principal del Dictamen és analitzar la situació dels menors que, per la seva conducta contrària a la llei penal, es veuen subjectes als respectius sistemes de justícia juvenil, així com els instruments d'intervenció que es poden emprar a fi d'aconseguir-ne la protecció, reeducació i reinserció a la societat i, així, evitar que reincideixin en les conductes transgressores i prevenir alhora que s'incorporin a la delinqüència adulta.

En tot aquest Dictamen, s'ha vist que la delinqüència juvenil es configura com un dels fenòmens que ha anat guanyant espai entre els motius de preocupació de les societats europees i, des del segle passat, és un dels problemes criminològics als quals internacionalment s'ha dedicat una contínua observació. Convé, no obstant això, assenyalar que les conductes protagonitzades pels joves obtenen, amb freqüència, una rellevància social més gran que les realitzades pels adults, especialment si són de caràcter negatiu, de manera que es genera una percepció social especialment adversa respecte dels menors infractors.

El cert és que està àmpliament estesa als països europeus la percepció que s'està produint un increment de la delinqüència juvenil i que els delictes que cometen els joves són cada vegada més greus. Davant d'aquesta situació, els ciutadans demanen mecanismes de control més eficaços, fet que està portant molts països a un enduriment de les seves legislacions de menors.

En aquest sentit, la importància que la societat europea atorga al fenomen de la delinqüència juvenil requereix que es desenvolupin respostes efectives que han de construir-se, principalment, sobre tres pilars o línies d'acció:

- prevenció
- mesures sancionadores i educatives
- integració i reinserció social dels infractors menors i joves

Les estratègies preventives i d'intervenció han d'estar encaminades a socialitzar i integrar tots els menors i joves, principalment a través de la família, la comunitat, el grup d'iguals, l'escola, la formació professional i el mercat de treball. Les mesures o respostes judicials i de repressió s'hauran de basar, en tot cas, en els principis de legalitat, presumpció d'innocència, dret de defensa, judici amb totes les garanties, respecte a la seva vida privada, proporcionalitat i flexibilitat. Tant el desenvolupament del procés com l'elecció de la mesura i la seva posterior execució hauran d'estar inspirats en el principi de l'interès superior del menor.

Els models clàssics de justícia juvenil van trobar moltes dificultats per respondre i adaptar-se a la realitat moderna de la delinqüència. De fet, els nostres sistemes europeus de justícia criminal del menor eren realment lents, ineficaços i econòmicament deficients: els llargs terminis d'espera eren comuns, i la taxa de menors amb reincidència era molt alta. Simultàniament, les fonts tradicionals de

control social informal (escola, família, lloc de treball, etc.) s'han anat debilitant progressivament.

Del model anomenat de protecció, sorgit en els primers anys del segle XX, paternalista, es va passar en alguns països (especialment els nòrdics) al que s'ha denominat model educatiu o de benestar, com a model social o comunitari de resposta a la delinqüència juvenil però que, en situar-se al marge del sistema judicial, privava el menor de les necessàries garanties jurídiques.

Diversos convenis i tractats internacionals relacionats amb la justícia juvenil (les Regles mínimes de les Nacions Unides per a l'administració de la justícia de menors, «Regles de Beijing», de 1985; les Directrius de les Nacions Unides per a la prevenció de la delinqüència juvenil, «Directrius d'ar-Riyad», de 1990; les Regles de les Nacions Unides per a la protecció dels menors privats de llibertat, de 1990, i la Recomanació Núm. R (87) 20 del Comitè de Ministres del Consell d'Europa, sobre reaccions socials davant de la delinqüència juvenil) van produir des de la dècada dels 80 un canvi progressiu en els sistemes de justícia juvenil dels països europeus introduint el model de responsabilitat.

De manera especial s'ha de destacar la Convenció sobre els Drets del Nen, aprovada per l'assemblea General de les Nacions Unides el 20 de novembre de 1989, que ha estat ratificada per tots els estats membres de l'UE i s'ha convertit, doncs, en una norma d'obligat compliment pels estats. Amb el model de responsabilitat es produeix el reforçament de la posició legal del menor, i la justícia juvenil s'apropa a la justícia penal dels adults en reconèixer els mateixos drets i garanties per a menors i adults. Es tracta de conjugar l'educatiu i el judicial aplicant un model garantista i unes mesures de contingut eminentment educatiu. La pretensió era, en definitiva, educar en la responsabilitat.

El referit model derivat de les normes internacionals ja citades s'ha anat recollint progressivament en les legislacions dels vint-i-cinc països que actualment integren la UE. El model de responsabilitat es fonamenta en els següents principis:

1. Prioritzar la prevenció respecte de la repressió: es necessiten programes adequats d'assistència social, laboral, econòmica i educacional (entre els quals no s'han d'oblidar els encaminats a facilitar i fer més accessible l'ús adequat del temps lliure i del lleure).
2. Limitar al mínim indispensable l'ús del sistema de justícia tradicional i implantar nous sistemes de justícia especialment enfocada i dissenyada per al fenomen de la delinqüència de menors.
3. Disminuir la intervenció punitiva de l'estat amb la simultània activació d'estratègies preventives en els camps de l'assistència social a menors, de la política social, del mercat de treball, de les ofertes de temps lliure i de la política municipal en general, i donant major protagonisme, així mateix, a la comunitat i a altres grups de la vida social en la solució del conflicte i en la recerca d'alternatives viables (com la família, els treballadors socials, l'escola, la comunitat, les organitzacions socials, etc.).
4. Reduir al màxim les mesures o sancions de privació de llibertat i limitar-les a supòsits excepcionals.
5. Flexibilitzar i diversificar la reacció penal amb mesures flexibles que es puguin ajustar i adaptar a les circumstàncies del menor, segons les condicions, l'avenç

i el progrés en el tractament o en l'execució de la mesura, com a alternatives a la privació de llibertat.

6. Aplicar als menors infractors tots els drets i garanties reconeguts als adults en el procés penal (judici just, imparcial i equitatiu).
7. Professionalitzar i especialitzar els òrgans de control social formal que intervenen en el sistema de justícia juvenil, proporcionant una formació especialitzada a tots els agents que intervinguin en l'administració de la justícia de menors (policia, jutges, fiscals, advocats i professionals que executen les sancions).

Les noves tendències de la justícia juvenil

Les noves orientacions internacionals es dirigeixen -sens detriment de les necessàries mesures educatives de privació de llibertat quan això sigui imprescindible- cap a sistemes substitutius o complementaris a aquestes mesures, perquè el tractament dels menors sigui més eficaç i, sobretot, més educatiu per al seu desenvolupament personal i socioprofessional.

Les bones pràctiques europees en l'àmbit de la justícia juvenil es poden agrupar en tres grans eixos: la prevenció, la intervenció educativa en la pròpia comunitat o en centres i la integració sociolaboral. La intervenció educativa s'haurà de dur a terme preferentment en recursos o institucions del propi entorn social del menor, tractant de procurar-li aquelles habilitats o necessitats formatives, la manca de les quals el va portar al seu dia a entrar en conflicte amb la llei penal.

No hi ha un camí únic per garantir la integració social dels joves infractors. Tanmateix, existeix un ampli consens a l'hora de considerar que la inserció laboral resulta una via fonamental per apropar els joves infractors a espais d'integració i estabilitat econòmica i social.

Quant a l'evolució dels sistemes de justícia juvenil convé assenyalar, en primer lloc, que davant el concepte de justícia retributiva (pagar pel dany causat) ha emergit una concepció restaurativa o reparadora de la justícia, nascuda amb el moviment políticocriminal en favor de la víctima -victimologia- i la recuperació del paper d'aquesta en el procés penal.

La justícia restaurativa és el paradigma d'una justícia que involucra la víctima, l'imputat i la comunitat en la recerca de solucions a les conseqüències del conflicte generat pel fet delictiu, a fi de promoure la reparació del dany, la reconciliació entre les parts i l'enfortiment del sentit de seguretat col·lectiva.

La justícia restaurativa intenta protegir tant l'interès de la víctima (l'ofensor ha de reconèixer el dany ocasionat a aquesta i ha d'intentar reparar-lo) com el de la comunitat (dirigit a aconseguir la rehabilitació de l'ofensor, a prevenir la reincidència i a reduir els costos de la justícia penal) i el de l'imputat (no entrarà en el circuit penal, però li seran respectades les garanties constitucionals).

A més, respecte d'aquest últim la reparació exerceix una específica acció educativa per tal com estimula la reflexió del menor sobre la seva culpabilitat/responsabilitat, en enfrontar-lo directament amb la víctima, i així poder-lo dissuadir d'exhibir comportaments similars en el futur. Resulta per això un model idoni per al sistema de

justícia del menor pel seu escàs valor estigmatitzador, el seu alt valor pedagògic i el seu caràcter de menor repressió.

En suma, en les dues últimes dècades, el procediment, els tipus de sancions i les sentències han canviat realment en el camp de la justícia juvenil i van guanyant espai les sancions no punitives (com el servei a la comunitat, la compensació i reparació, la mediació amb la víctima o amb la comunitat d'origen, la formació professional en pràctiques o tractaments especials per a drogodependències i altres trastorns additius, com l'alcoholisme). Aquest tipus de mesures requereixen una supervisió i un control continu dels avenços i els resultats obtinguts pel menor.

La mediació en la jurisdicció de menors

La Fiscalia de Menors de reforma és l'organisme competent per decidir sobre l'incoació o no de l'expedient penal d'un menor d'edat: des dels 14 fins als 18 anys, si el fet és una falta o un delicte, defineix qui és l'infractor i qui és la víctima o perjudicat i si s'escau, si hi ha responsabilitat civil.

El marc legal

La Llei orgànica 5/2000, de 12 de gener, reguladora de la responsabilitat penal dels menors i el Real decret 1774/2004, de 30 de juliol.

La Llei preveu la conciliació i la reparació com a fórmula voluntària en diferents moments del procediment. Amb aquesta finalitat, atorga un marge significatiu de discrecionalitat reglada al Ministeri Fiscal perquè pugui desistir de les actuacions, i també al jutge, perquè tingui en compte la conciliació i/o reparació efectuades i pugui aplicar el sobreseïment de la causa, o en el seu cas, deixar sense efecte la mesuraimposada.

La Llei estableix fórmules que possibiliten que, com a resposta a les accions delictives i a les seves conseqüències, es tingui en compte els interessos del menor o jove i els de la víctima o perjudicat, tant en el marc del procediment judicial formal com en un espai extrajudicial que permeti la participació activa de les dues parts en la solució del conflicte.

Els articles de la Llei 5/2000 que fan referència a la conciliació-reparació-mediació son:

Article 19 (fase presentencial): l'article 19.2, de la Llei defineix què s'entén per conciliació i reparació:

- S'entén que s'ha produït la conciliació quan el menor reconeix el dany causat i es disculpa davant de la víctima i aquesta accepta les disculpes.
- S'entén per reparació el compromís assumit pel menor amb la víctima o perjudicat de portar a terme determinades accions en benefici seu o de la comunitat, seguit de la realització efectiva d'aquestes accions.

Article 51 (fase postsentencial)

Articles 61 i 64 respecte de la responsabilitat civil.

El Reial decret 1774/2004 desenvolupa en els **articles 5 i 15** la forma de dur a terme les solucions extrajudicials que estableix la Llei.

Què pretén la mediació respecte dels menors?

La mediació en l'àmbit de la justícia juvenil té com a finalitat que l'infractor i la víctima o perjudicat, amb la intervenció d'un mediador, puguin arribar a una solució extrajudicial del conflicte creat a conseqüència d'uns fets que han iniciat un procediment penal. Per tant, la mediació és essencialment una oportunitat per a dialogar i un apropament entre les parts que possibilita un procés de conciliació i reparació amb un doble objectiu: el menor o jove pot conciliar-se i/o reparar el dany causat a la víctima, i la víctima pot ser compensada.

El programa de mediació té com a objectiu, sempre que sigui possible i que les parts així ho acordin, abordar el conflicte i donar-li una solució global, per tant s'incorporen els aspectes derivats de la responsabilitat civil.

Per a poder donar-li una mica de coherència, des del meu punt de vista, a la realització d'un programa de mediació, m'agradaria parlar del paper del menor i de la víctima, ja que aquests són els veritables protagonistes de la mediació.

Hem de dir que si, des de la legalitat, el/la menor té la possibilitat de participar en un programa de mediació, també hauria de poder tenir les eines necessàries per a donar resposta de manera global, per tant ha de tenir la capacitat personal per a poder conciliar-se amb la víctima i la capacitat econòmica per a reparar-li els danys (personals i/o materials).

Malgrat que la Llei dóna la possibilitat/oportunitat, sabem que la situació real de molt dels menors, amb els quals intervenim i dels seus representants legals, fa que es produeixi una situació contradictòria: oportunitat/ incapacitat econòmica.

Per tant el menor que ha mostrat capacitat personal per a poder conciliar-se i reparar el dany a la víctima, també hauria de poder tenir els mecanismes necessaris per a poder aconseguir els diners que necessita per fer front als danys que va produir la seva actuació a la víctima, si no té possibilitats econòmiques per ell mateix.

En aquest punt és on comença la meua reflexió.

- Què podem fer amb aquests menors que han mostrat capacitat per a reparar els danys a la víctima però no poden respondre econòmicament davant les conseqüències?
- On és el lloc real de la víctima?

El lloc de la víctima de vegades no és gens fàcil situar-lo, però el que sí hem d'assenyalar és que aquesta generalment, es troba en una esfera diferent. En principi rep a tots els nivells totes les conseqüències de l'actuació de l'altre, l'infractor.

És la receptora del delictes de manera global: la part penal i la part civil. Això vol dir que no la podem dissociar, i per tant l'atenció i resposta han d'ésser igualment globals.

A través de la pràctica diària constatem que les víctimes parlen de totes les conseqüències que han tingut: del mal que li han fet com a persona i de la necessitat de recuperar els diners que han pagat per a solucionar els danys, materials i/o

personals, que han tingut: Per tant, moltes vegades amb la petició de disculpes per part de l'infractor no en tenen prou per sentir-se reparades.

Les víctimes posen els diners al damunt de la taula per diferents raons, ja que elles son les úniques que poden definir el conflicte i les seves conseqüències, alhora que li donen una significació als diners, tenint en compte els seus interessos i necessitats

Per altra banda moltes d'elles posen els diners en primer lloc com una manera de saber si el/la menor realment està disposat/da a solucionar el conflicte. Aquest és el punt de partida per poder tenir una trobada i cercar solucions conjuntes.

Penso que si no cerquem una alternativa que pugui ajudar el/la menor a donar una resposta global a la víctima, no podem parlar d'una reparació efectiva, per tant mai podrà realitzar una mediació real amb la víctima, ni aquesta rebre el tractament que mereix com a tal.

- Hem de contactar amb les víctimes sabent que el menor no té capacitat econòmica per fer front als danys?
- Quin lloc i quin paper li donem a les víctimes?
- Tenim infractors i víctimes de primera i segona categoria?

Aquesta seria una altra pregunta: Els mediadors hem de treballar l'aspecte econòmic?

Crec que treballar el tema econòmic és important per dos motius fonamentals. El primer, perquè amb el menor s'han de treballar les conseqüències de la seva actuació des de tots els aspectes, i aquí també són presents els danys, que es tradueixen, moltes vegades en diners; i segon, perquè per a moltes víctimes és important parlar d'aquest aspecte, ja que és la pròpia víctima qui trasllada els diners a un altre terreny: l'afectació emocional que ha patit, a més a més dels aspectes purament materials.

Els diners identifiquen moltes vegades altres aspectes, i treballar-los permet fer veure al menor les conseqüències i seqüeles que ha provocat el seu acte en la víctima i per a aquesta, la materialització del dany en la vesant més global.

Aquest posicionament representa un canvi de paradigma en la nostra pràctica, per tant hi ha una proposta d'un cert canvi de treball amb els joves, i per altra banda, s'ha de concebre la víctima de forma total.

Per tant els diners han de ser presents en el programa, ja que tenen un altra significat i dimensió i cal posar-los en el lloc que toca.

Amb aquesta visió volem fer que el/la menor pugui donar un altre significat als diners: ja no és només pagar la seva actuació, sinó reparar altres aspectes danyats a la víctima, que aquesta haurà definit.

Hi ha aspectes que es poden reparar en la conciliació, com ara la ràbia, la impotència, la humiliació, la inseguretat, etc, és a dir la part més emocional de la víctima, però n'hi ha d'altres, a part dels purament materials, que es traslladen a la part econòmica, com l'esforç, el sacrifici i els perjudicis esdevinguts pel delictes. Per exemple: no poder disposar del cotxe o de la moto per anar a treballar, ni portar al nen a l'escola, etc.

Per tant podríem dir que per a la víctima, els diners significa que li han pagat els danys soferts, però també tenen la significació de com s'ha sentit i l'afectació en altres aspectes.

Aquest conjunt de sentiment són els que es posen de manifest en l'entrevista amb la víctima, i el fet que rebin una resposta global per part del/la menor, compensa, alleugereix i el legitima com a víctima.

Aquesta legitimació prèvia fa que la víctima pugui sortir d'aquesta situació i es converteixi en protagonista de la resolució del conflicte. Moltes vegades superar la victimització suposa també, per a la víctima, la compensació econòmica quan els perjudicis ho requereixin.

Per tant, és important tenir en compte que a tota Europa hi ha un moviment, impulsat des de la Unió Europea, de reconeixement dels drets de les víctimes, i això inclou el reconeixement a la compensació econòmica.

La incorporació a la justícia d'elements restauratius i la mediació necessiten polítiques actives, que possibilitin la participació de les parts, de la comunitat i la reparació efectiva a la víctima.

Aquesta reparació efectiva a la víctima requereix, per part de les institucions que representen la comunitat, preveure formes adequades de compensació i indemnització, quan havent-hi una clara voluntat reparadora per part del/la menor/infractor, les possibilitats econòmiques d'aquest/a no li permetin afrontar de forma directa la indemnització.

Si sabem que el/la menor no té possibilitat d'assumir els costos econòmics davant la responsabilitat civil, no podem preguntar-li a la víctima què vol, com pot ésser reparada.

La preocupació ve per tots aquells nois/es que volen reparar el dany i que reuneixen els requisits per participar en el programa, però que no poden pagar i per tant no poden fer que la víctima vegi una determinada actitud que hi ha al darrera del pagament (els diners són utilitzats per a fer alguna cosa més que traspasar a la víctima una determinada quantitat econòmica).

La idea és ajudar aquests nois/es a poder realitzar aquest pagament, que sigui en el sentit òptim i que serveixi per poder transmetre a la víctima també aquest plus.

L'objectiu

Cercar alternatives per a fer possible que aquest/a menor pugui donar una resposta real i efectiva a la víctima.

Correspon a l'Administració estructurar i desenvolupar les alternatives necessàries que permetin atendre el delictes en tota la seva dimensió. Això vol dir atendre tant als infractors com a les víctimes.

Els programes de mediació i reparació són una d'aquestes alternatives, que busca sobretot el retorn de la responsabilitat a les parts. Ara bé, l'Administració també ha d'assumir la seva responsabilitat, i la pregunta és:

- Què ha d'assumir l'Administració?

- Quin ha de ser el seu paper en la creació d'un fons de compensació per a les víctimes?

Bibliografia

1. Anne-Marie SIGMUND, presidenta i Patrick VENTURINI, secretari general del Comitè Econòmic y Social Europeo. (2006): *Dictamen del Comitè Econòmic i Social Europeo (CESE), sobre La prevenció de la delinqüència juvenil, les maneres de tractament de la delinqüència juvenil i el paper de la justícia del menor en la Unió Europea*. Brussel·les

3. Llei orgànica 5/2000, de 12 de gener, reguladora de la responsabilitat penal dels menors. Any 2000

4. Reial decret 1774/2004, de 30 de juliol, reglament, que desenvolupa l'esmentada Llei. Any 2004

5. Servei de Mediació i Assessorament Tècnic, (SMAT). Any 2001. Programes de mediació i assessorament tècnic de la Direcció General de Justícia Juvenil

La responsabilitat civil en el procés penal de menors

Esther Amat Lopez

Presentació:

Des del nou paradigma de la justícia restauradora, la responsabilitat civil associada al fet delictiu cobra una nova dimensió.

Tenir una visió el més actual possible de quin és el tractament (no sols teòric, sinó pràctic) que es fa d'aquest tema, tant des del sistema judicial penal de menors com des dels programes desjudicialitzadors, ens sembla un pas previ i necessari per poder reflexionar i aprofundir sobre les nostres pràctiques al respecte.

Si ens fixem en els nostres programes (SMAT, programa de mediació-reparació i programa d'assessorament tècnic), els professionals que interactuen amb les víctimes són essencialment els mediadors. Els assessors judicials poden coincidir espacialment amb les víctimes en els actes de judicis probatoris, i com veurem més endavant, aquesta coincidència en el temps i en el espai dels assessors i les víctimes s'anirà fent més i més habitual a mesura que es comencin a realitzar audiències judicials en el marc de la LO 8/2006, modificadora de la LO 5/2000.

Els mediadors no sols coincideixen espacialment amb les víctimes. Treballen amb i per a elles, per donar-los el poder de resoldre el conflicte que els implica com a perjudicats d'un fet penalment punible dut a terme per un menor d'entre 14 i 18 anys d'edat.

En nombroses ocasions, a banda dels escrits que els adrecen els operadors judicials, els mediadors són el pont entre el sistema de justícia penal i el perjudicat. Un sistema de justícia penal aliè a la quotidianitat dels ciutadans, que s'expressa en un llenguatge críptic, de vegades intel·ligible.

Per tal de donar una bona atenció als perjudicats, pensem que és important que el mediador, tot i ser l'encarregat d'oferir i gestionar l'espai extrajudicial de resolució de conflictes, tingui i pugui oferir una informació acurada i precisa de quines són les alternatives que la víctima té en cas que opti per no participar en el programa de mediació.

Si creiem que la millor opció per respondre els fets delictius comesos per menors és potenciar la seva responsabilització, i d'altra banda creiem que les víctimes tenen dret, no només a ser compensades sinó a participar activament en el procés extrajudicial i judicial, pensem que fóra important fer un cop d'ull a quina és la situació actual (foto fixa de l'any 2006), quin tractament s'ha donat al tema fins ara amb la Llei 5/2000 i quines són les previsions a la llum del nou canvi legislatiu (LO 8/2006).

Per poder tenir i oferir-vos aquesta visió hem mantingut entrevistes amb diferents operadors judicials (jutges, secretaris, fiscals) i hem realitzat una prospecció de dades en referència al tractament de la responsabilitat civil, tant des dels jutjats de menors com des del programa de mediació.

La responsabilitat civil en el procés penal de menors

Conceptes previs

La responsabilitat civil del menor és la responsabilitat exigible al menor per haver causat dany a la persona o béns d'altres i que l'obliga a ell o a les persones que hagin

de respondre per ell, a reparar el dany causat (Font: pàgina web del Ministeri de Justícia Espanyol).

Aquests danys, físics o materials, es quantifiquen i se'ls dóna un valor econòmic. Així, quan parlem de la responsabilitat civil associada a un fet –sigui comés per un menor d'edat o no- estem parlant de diners.

La responsabilitat civil pot estar originada quan un menor

- a) ocasiona danys sense que la seva conducta sigui punible penalment (no respon a un delictes o falta) o quan qui ha ocasionat el dany és menor de 14 anys.
- b) ocasiona danys com a conseqüència d'haver comés un delictes o falta, si és major de 14 anys.

En aquests dos casos el tractament que la instància judicial fa en referència al dret de la víctima de reclamar i ser compensada pel dany causat és molt diferent.

1. Per danys no derivats de delictes o falta

És un procediment judicial de caire civil, diferent del penal, regulat per la Llei d'enjudiciament civil.

- Procediment: el perjudicat ha de presentar una reclamació davant el jutjat de primera instància del domicili del demandat o el de la companyia asseguradora d'aquest.
- Si la quantitat reclamada és menor de 900 € al perjudicat no li cal advocat ni procurador.
- Però la víctima ha d'interactuar amb un sistema del qual no coneix ni el llenguatge ni els procediments.
- Per exemple, ha de proposar prova, ha de sol·licitar l'execució de la sentència (necessitarà procurador).
- El jutjat pot desestimar la demanda, i en aquest cas el demandant (la víctima) pot ser condemnat a pagar costes judicials i advocat/s de la part contrària.
- Responsables subsidiaris/solidaris: menor; pares, tutors; centres docents (horari escolar); asseguradores.
- Els pares/tutors i centre docent no, si demostren màxima diligència per evitar dany.

2. Responsabilitat civil com conseqüència de delictes o falta

- Marc legal: Llei 5/2000 i 8/2006
- Responsables solidaris: pares; tutors; acollidors; guardadores legals, amb possibilitat de moderació per part del jutge si no han afavorit la conducta amb dol o negligència.
- Som l'únic país europeu que té una legislació que deriva als pares subsidiaris la responsabilitat civil derivada de il·lícit penal comès per un fill menor.
- També són considerades responsables civils subsidiàries les asseguradores fins al límit contractat.

2.1.Llei 5/2000: procediment previ

- Esperit
- Pràctica: Arxiu penal, tanca la peça civil.
- Àmbit d'aplicació: delictes i/o faltes comesos per menors entre 14 i 18 anys, des de l'1 de gener de 2001 fins al 5 de febrer de 2007.

En la legislació anterior a la Llei 5/2000, el procés de responsabilitat civil derivat d'un fet delictiu comès per un menor d'edat s'havia de reclamar en els tribunals civils ordinaris.

La Llei 5/2000, fins la seva darrera modificació, regulava la responsabilitat civil dins el procediment penal de menors com una peça separada que obria el jutge un cop informat pel Ministeri Fiscal de la incoació del expedient.

Diferents autors assenyalen que l'esperit de la Llei era separar els conceptes educatiu/sancionador del civil, de forma que si el fiscal desistia de la continuïtat del procediment (en interès del menor o perquè aquest havia realitzat un programa de mediació-reparació satisfactori) i demanava el sobreseïment penal al jutge, la peça civil podia continuar i resoldre's en el jutjat de menors. Així, s'intentava estalviar a la víctima el contacte amb una altra jurisdicció, incloses aquelles situacions que no donaven lloc a sentència condemnatòria. Aquesta filosofia va ser adoptada per la majoria de les audiències provincials (òrgan al qual cal recórrer les decisions d'un jutjat de menors, incloent-hi els recursos envers les decisions relatives a la peça civil).

Així podem veure com l'any 2002 el Jutjat de Menors núm. 3 de Barcelona va resoldre la peça de responsabilitat civil, en més d'una ocasió, condemnant el menor i a la resta de subsidiaris a satisfer una determinada quantitat a la víctima, de diverses causes en les quals s'havia arxivat la responsabilitat penal a petició de la fiscalia (art. 19 o art. 27.4).

A partir de la interlocutòria de l'Audiència Provincial de Barcelona de data 8-7-2002, en la qual es fa explícita la necessitat d'una sentència condemnatòria penal per inferir-ne la responsabilitat civil, ens trobem amb un nou escenari: en cas que el jutge sobreseeixi l'expedient per mediació-reparació –inclosos els programes de rescat d'interès reparador- o per l'article 27.4, automàticament la víctima veu desestimades les seves pretensions civils en el jutjat de menors. La doctrina doncs va concloure que si no hi havia delictes no hi havia responsabilitat. La víctima es veia abocada a recórrer a la legislació civil.

La Fiscalia General de l'Estat, en resposta a la consulta 1/2002, de data 24 de setembre "Sobre ejecución se sentencias firmes recaídas en la pieza separada de responsabilidad civil tramitada conforme a la LO 5/2000", defensa també el que la jurisprudència ja ha sentenciat: "De ahí que, se añade, sea ficticia esa suerte de independencia que se postula de ambos procedimientos, pues nunca podrá dictarse una sentencia en la pieza de responsabilidad civil sin que antes haya recaído el correspondiente pronunciamiento penal en la pieza principal, tal y como reconoce el propio legislador en el art. 64.8 LORPM..."

Així, si una víctima acceptava les disculpes del menor, malgrat que expressament no renunciés a reclamar la responsabilitat civil en el jutjat penal de menors, havia de recórrer a la jurisdicció civil ordinària.

Només si el jutge de menors dictava una sentència condemnatòria, el perjudicat podia esperar una resolució de la qüestió civil en el jutjat de menors.

El procediment

Seguint l'esquema presentat per la fiscal de l'Audiència Provincial de Màlaga, podem dir que el procediment que segueix la peça separada de responsabilitat civil no respon amb exactitud a cap dels models de procés declaratiu que recull la Llei de enjudiciament civil.

És un procediment ordinari, però sense l'existència d'audiència prèvia. Per això tant la part demandant com la demandada han de proposar en els seus corresponents escrits de demanda i contestació, els mitjans de prova de què intentin valer-se. Tampoc existeix el tràmit de conclusions o de valoració de la prova.

El procediment té tres fases:

1. Fase preparatòria i d'inici:

- Incoació de l'expedient penal per part del fiscal, que ho notifica als presumptes perjudicats alhora que els informa de la possibilitat d'exercir accions civils.
- El Ministeri Fiscal el remet al jutge de menors, que obre peça civil.
- Un cop oberta la peça, el jutge té l'obligació de notificar als possibles perjudicats el seu dret de ser part en el procés.
- El/s perjudicat/s tenen un més de termini per presentar al jutjat un escrit on s'indiquin les persones que considerin responsables dels fets comesos i contra qui es pretén reclamar.
- En aquesta fase el jutge té l'obligació de notificar al menor i als seus representants legals, si és el cas, la seva condició de possibles responsables civils.
- Transcorregut un mes i personats els presumptes perjudicats i responsables civils, el jutjat dicta la interlocutòria d'inici del procediment

2. Fase d'al·legacions:

- Interlocutòria d'inici en què el Jutge identifica les parts demandants (actors, presumptes víctimes o perjudicats) i demandades. El/s perjudicat/s té/nen deu dies per presentar la demanda. En cas que no ho faci/n, s'arxivarà el procés respecte d'ell/s.

La demanda ha de contenir necessàriament:

- Fixació clara i precisa de la reclamació de danys i perjudicis, en base a fets i fonaments al·legats i ha d'anar acompanyada dels documents adients.
- Quota demandada a cada menor en fets realitzats per diversos autors.
- Relació de causalitat entre el representant legal o de fet demandat i el menor vinculat jurídicament.
- Proposició de prova.

Posteriorment, el jutge dóna trasllat de l'escrit de demanda als demandats, que tenen deu dies per contestar la demanda i proposar la prova que considerin.

3. Fase de judici i resolutòria

- El jutge convoca els demandants i demandats a una vista oral, on se'ls dona audiència, s'admeten les proves pertinents i es practiquen les proves proposades .
- Un cop realitzada la vista, el jutge emet sentència.
- La sentència pot ser objecte de recurs d'apel·lació davant l'audiència provincial corresponent, que fonamentarà els tràmits d'apel·lació regulats per la Llei d'enjudiciament civil que per la quantia correspongui.

Una dada curiosa (si més no per a mi, que no sóc llicenciada en dret), és que, malgrat que hi hagi sentència de responsabilitat civil emesa pel jutge de menors, aquesta no té efecte de cosa jutjada. Aquesta mena d'entelèquia en la pràctica suposa que la víctima pot acudir posteriorment a la legislació civil ordinària.

La pràctica en els jutjats de menors

Les sentències de responsabilitat civil que hem estudiat recullen, en la seva part dispositiva, la quantitat econòmica i qui n'és el responsable del pagament. Indiquen el/s menor/s i pares o tutors.

El jutge resol sobre les quantitats en cas de discrepància entre les parts, un cop estudiades les al·legacions d'ambdues. També pot pronunciar-se respecte de moderar la responsabilitat subsidiària de pares o tutors, i pot indicar terminis i formes de pagament.

Normalment la resolució judicial indica que el pagament de la quantitat fixada més els interessos legals es realitzin en el compte corrent del jutjat. Posteriorment el jutjat entrega al perjudicat la quantitat ingressada en concepte de compliment de la sentència.

Si la sentència indica terminis, el perjudicat pot escollir entre cobrar la quantitat total un cop estiguin finalitzats els pagaments o cobrar també a terminis segons la seva conveniència..

Per fixar indemnitzacions per lesions, el jutge, previ informe del forense, es guia pels barems oficials que fixen les indemnitzacions per a accidents de trànsit i que es publiquen anualment en el BOE. Tenint en compte que aquest barem fa referència a fets fortuïts i sense dol i que el jutges de menors resolen sobre la responsabilitat civil de fets delictius, els jutges arrodoneixen les quantitats a pagar a l'alça (pot suposar un increment de 20 o 15 € com a molt).

En nombroses ocasions, les parts arriben a un acord respecte de la quantitat econòmica i la forma (amb terminis o no) de pagament, acord que recull el jutge sota la fórmula d'assentiment (*allanamiento* en castellà).

Obtenir una sentència on es reconegui l'obligació del menor condemnat (i dels seus responsables solidaris/subsidiaris) no vol dir per la víctima tenir els diners. La sentència s'ha d'executar a instància de part (la víctima, o el fiscal en la seva representació, ha d'instar al Jutjat el compliment de la sentència). Si en un període d'un any des de la sentència ferma no s'ha demanat la seva execució, prescriu.

Un cop sol·licitada l'execució de la sentència, si aquesta no es realitza en els terminis acordats, la víctima (o el ministeri fiscal en la seva representació) pot demanar un alçament dels béns dels condemnats, com a pas previ a un embargament judicial dels béns que legalment puguin ser embargats (es poden embargar propietats, per

exemple, però si un condemnat sols disposa d'una nòmina –o d'una pensió-, no se li pot embargar en la seva totalitat, ja que la quantitat necessària per viure no pot embargar-se).

Les sentències de responsabilitat civil solament es comuniquen a les parts interessades (demandant i demandat). Aquest fet, unit al lapsus temporal entre la resolució penal de mesura educativa i la de la de responsabilitat civil fa que des del servei d'execució de mesures no es tingui coneixement de la qüestió, i per tant no s'abordi, excepte en casos de mesures de llarga durada, i en funció que el menor infractor i/o la seva família ho comuniquen al tècnic responsable de l'execució.

Aquesta praxis no sembla tenir en compte que el RD 1774/2004 mitjançant el que s'aprova el reglament de la LO 5/2000, en el seu art. 15, "revisió de la mesura per conciliació" explicita que, si "mentre s'executa la mesura el menor manifestés la seva voluntat de conciliar-se amb la víctima o perjudicat o de reparar-los pel dany causat, la entitat pública informará el jutjat de menors i al Ministeri Fiscal d'aquesta circumstància, durà a terme les funcions de mediació (....) i informará dels compromisos adquirits i del seu grau de compliment (....)"

El reglament, en aquest article, regula l'art. 51. 2 de la LO 5/2000.

En la practica, els professionals encarregats de l'execució no tenen notícia de quina és la responsabilitat civil a què són condemnats els menors que han estat sotmesos a una mesura educativa judicial, entre d'altres coses perquè, a la vista de les dades que hem recollit, la sentència de la peça civil es dona, en moltes ocasions, quan la mesura ja ha finalitzat. D'altra banda, en cas que la sentència de la peça de responsabilitat civil es realitzi mentre el jove està sota mesura, aquesta data no es comunica d'ofici, al servei d'execució.

La víctima i la Llei 5/2000

- Rep molt paper d'interlocutors diferents, no sempre sap distingir. (Fiscalia, jutjat, equip de mediació....)
- Els documents són intimidadors per una persona no acostumada a interactuar amb l'Administració de justícia (pes simbòlic, format físic -papers amb escuts, burofaxos-, llenguatge...)
- Se l'informa repetidament i per escrit que en cas d'haver patit danys té dret a la restitució o compensació (informació que genera expectatives, però no se'ls informa de les dificultats que poden trobar per fer efectius aquest drets). (Firma informació en posar la denúncia, el fiscal l'insta a informar de danys en un període determinat, el jutge el cita a la vista, sota advertència que si no es persona incorrerà en desacatament –multa....)
- No se l'informa de la possibilitat de participar en un espai mediador.
- Abans de la reforma, per obtenir sentència civil en legislació penal de menors, calia prèviament una sentència penal en el mateix jutjat. El procediment civil es feia a posteriori d'aquesta sentència penal, i la seva instrucció podia durar tant o més que la instrucció penal.
- La sensació és que la víctima sols rep informació personalitzada en l'espai mediador, i això és sempre de forma subsidiària (si hi ha un/a menor amb requisits per reparar).

Recollida de dades:

S'ha realitzat un buidatge de les sentències emeses l'any 2006 per dos dels sis jutjats de menors de la demarcació de Barcelona. En un d'ells s'ha comptabilitzat el temps transcorregut des dels fets que motiven l'obertura del expedient fins a la consecució d'una sentència de responsabilitat civil.

La tipologia de fets, penalment parlant, és més greu en termes generals que els fets que es resolen en els espais extrajudicials. Els delictes pels quals es fixen les responsabilitats civils més elevades són principalment delictes contra la integritat física de les persones (homicidis, lesions de major o menor gravetat). També hem detectat que altres delictes, que sent contra la propietat (robatoris), tenen associat el component de violència física o intimidació.

Amb la col·laboració de 15 dels 27 professionals que l'any 2006 van dur a terme programes de mediació (aprox. 55% del col·lectiu) en el context de l'SMAT, hem obtingut dades respecte del número de programes de mediació (1 programa per cada menor) amb resultat positiu duts a terme l'any 2006. D'aquests, en quants hi ha hagut reparació econòmica, i quina ha estat la quantitat econòmica total gestionada des dels programes extrajudicials.

Estudi sentències del Jutjat de menors 4 BCN. Any 2006

- 439 sentències
- 24 responsabilitat civil que representen el 5'4%
- Total pagament gestionat: 211.591 €
- Màxim: 90.000 (50%; 4.500 pares)
- Mínim: Absolució
- Mitjana: 8.816 €

Delictes:

- Homicidis 8 %
- Agressió sexual/abusos 8%
- Lesions 25%, associades en general a robatoris
- Robatoris amb violència 8%
- Robatoris amb força 12'5%
- Furt d'us vehicle motor 16%
- Furt 12'5%
- Altres 10 %

Temps transcorregut entre la data dels fets i la sentència de responsabilitat civil: de 8 a 53 mesos, amb una mitjana de 19'3 mesos.

Estudi sentències Jutjat de menors 6 BCN. Any 2006

- 417 sentències
- 33 de responsabilitat civil que representen el 7'91%
- Total pagament gestionat: 203.156 €
- Màxim: 60.000 €

- Mínim: 55 €
- Mitjana: 6.156 €

Delictes:

- Assassinat 3%
- Agressió sexual 3%
- Lesions: 54% (normalment associades a danys o a robatoris amb intimidació)
- Robatoris amb violència 6%
- Robatoris amb força 6%
- Robatoris de vehicle 6%
- Furts 12%
- Altres 10%

En aquest Jutjat també s'han creuat les dades corresponents al temps transcorregut des de la data dels fets i la sentència de responsabilitat civil:

JMB núm. 6 l'any 2006: de 8 a 37 mesos des de la data dels fets fins a tenir una sentència civil; mitjana de 22 mesos

Estudi processos de mediació SMAT. Any 2006

L'any 2006 es van realitzar un total de 2487 programes de mediació-reparació.

Hem estudiat 1187 programes (42'72% sobre el total de programes segons dades SMAT- Memòria departament 2006)

D'ells, un 14'91% (177) amb restitució econòmica (5'4 % en el JMB núm.4 i 7'91% en el JMB núm.6)

Corresponen a 15 mediador@s

Variabilitat: 2% - 26'9 %

Total € 31.439 €

177 reparacions econòmiques

Quantitat màxima: 4.459 €

Quantitat mínima: 2 €

Mitjana 177,62 €

Reflexions

Des del programa de mediació s'aborden aproximadament el doble i el triple, respectivament, de casos amb restitució econòmica respecte del total de casos resolts positivament que des dels jutjats estudiats.

La mitjana de les quantitats econòmiques resoltes des dels jutjats són, aproximadament, el 200% (en un jutjat) i el 150 % (en l'altre) de les resoltes des dels programes de mediació (les quantitats mitjanes resoltes en sentència són superiors en aquest tant per cent a la quantitat màxima acordada en els programes de mediació amb reparació econòmica estudiats).

El fet que ens els jutjats es resolguin responsabilitats civils de delictes molt greus (homicidis, abusos sexuals), i que en aquest fets la responsabilitat civil sigui molt

elevada, distorsiona la mitjana de les quantitats resoltes, malgrat aquest cas significu aproximadament sols un 16% i un 6% respectivament respecte del total d'assumpes de responsabilitat civil resolts pels jutjats .

El temps que la víctima ha esperat per obtenir una sentència civil, des de la data dels fets, oscil·la entre 8 (menys d'un any) i 53 mesos (4 anys i 5 mesos), amb una mitjana global entre els dos jutjats de 20'6 mesos (1 any i 8 mesos i mig).

La nova ordenació de la 8/2006

La LO 8/2006 modificadora de la LO 5/2000 va ser publicada en el BOE el dia 4 de desembre de 2006, i va entrar en vigor pel que fa els temes que ens ocupen, dos mesos després de la seva publicació, és a dir, el 5/2/07.

La LO 8/2006 contempla importants canvis pel que fa el protagonisme que adquireix la víctima al llarg del procés, que resta palès entre d'altres, en el fet que la peça de responsabilitat penal i la de responsabilitat civil s'instrueixen i jutgen simultàniament.

Les previsions, amb aquest nou procediment, son que possiblement el temps entre la data dels fets i la resolució judicial penal/civil serà més elevat que l'actual existent entre la data dels fets i la sentència penal, però s'escurçarà, amb diferència el temps entre la data dels fets i la resolució judicial respecte de la responsabilitat civil.

Des de la data d'entrada en vigor de la mateixa fins setembre de 2007, data en la qual vàrem realitzar las consultes en els dos jutjats de menors, pocs eren els fets que s'havien jutjat seguint la nova LO 8/2006 (uns tres/quatre assumptes en cada jutjat). Bàsicament feien referència a expedients en virtut dels que s'havien adoptat mesures cautelars d'internament. Pensem que, tan per aquesta característica com pel seu baix nombre, son poc representatives i no ens permeten inferir com continuaran la resta d'expedients.

- Mancaria fer estudis de major duració, tot tenint en compte el canvi legislatiu. Els dos jutjats consultats sols havien resolt uns set casos en total conforme a la nova llei a data setembre 2007.

En la nova 8/2006, es regula un apartat específic i innovador anomenat "drets de les víctimes i dels perjudicats" (art 4), que recull tot un decàleg de drets a favor de les víctimes, especialment a nivell processal, adquirint així el protagonisme que ja té en el procés penal d'adults, segons els drets contemplats en la Llei d'enjudiciament criminal (veure annex 1).

Aquest drets, bàsicament són el d'informació, participació, assistència, protecció i reparació.

Mirem altres realitats

El coneixement de l'existència a Bèlgica d'un anomenat *fons de compensació* adreçat a capacitar els menors infractors per tal que assumeixin les seves responsabilitats econòmiques front les víctimes ens pot servir per reflexionar sobre quina és la nostra posició al respecte.

De l'anàlisi de les dades objectives de la nostra pràctica, hem constatat que des del programa de mediació un 14'91% dels conflictes resolts satisfactòriament contemplen la reparació econòmica efectiva, una dada bastant més elevada (el triple i el doble

aproximadament) que les resolucions judicials de responsabilitat civil en el mateix període (5'4 % en el JMB núm.4 i 7'91% en el JMB núm.6).

D'altra banda, l'enquesta a les víctimes ens assenyala que les víctimes que han renunciat a reclamar la responsabilitat civil mostren un major grau de satisfacció respecte de la seva participació en el programa de mediació que aquelles que han rebut una reparació econòmica.

Tenint-ho en compte, podríem parlar del valor *afegit*, simbòlic i instrumental que adquireix la responsabilitat civil, no sols per al menor infractor quan està en posició d'assumir-la, sinó per a la víctima, que s'investeix de poder mitjançant l'acte lliure i voluntari de la renúncia.

Però per tal que algú renunciï, ha d'haver prèviament la possibilitat d'obtenir-ho. La renúncia d'allò inassolible no ho és tal.

És important poder oferir als menors infractors elements que els permetin reparar efectivament (i no sols afectivament) el dany causat amb la seva conducta?

Drets versus obligacions: de la voluntat de reparar, del dret a poder reparar a la obligatorietat de reparar. Ha de ser *graciable* la possibilitat d'acollir-se al programa del fons de compensació? Podria el sistema penal *segregar* el programa de fons de compensació per reproduir un dret retributiu?

Què passa amb els menors sentenciats? Arran de la nova llei (8/2006), en les sentències penals s'especificarà també la resolució respecte de la responsabilitat civil. Això afavorirà que es visibilitzi per part del servei d'execució de mesures el tema de la responsabilitat civil. Podrien els nois sota mesura educativa beneficiar-se d'un fons de compensació? Si part de la finalitat de la mesura educativa judicial es reparar la víctima, com s'aborda aquest aspecte en l'execució de la mesura?

Podrien els mediadors oferir accions "d'ofici" a les víctimes, tal com es fa amb els menors? Ho haurien de fer mediadors, o potser un altre perfil professional? Si els mediadors sabessin, prèviament a l'exploració del menor infractor, les expectatives respecte de la reparació de les víctimes, els facilitaria la seva tasca?

Podrien els mediadors oferir-se com un recurs als jutjats per qüestions de responsabilitat civil? (per exemple, quan hi ha conformitat penal)

El programa belga de fons de compensació per menors infractors preveu unes quantitats/hores màximes pel jove. Qui paga la resta a la víctima?

L'estat, com a responsable del manteniment del ordre penal, també té una responsabilitat quan aquest ordre es trenca i com a conseqüència surten perjudicats ciutadans. No hauria d'ajudar a compensar aquelles víctimes que, precisament per ser-ho de menors, han de reclamar a qui en moltes ocasions no té capacitat de respondre (ni ell ni les famílies)?

Estan reiteradament victimitzades les víctimes dels fets comesos per menors? Qui assumeix els costos de la moderació judicial, per citar un exemple clar? Si un menor t'ha causat un dany de 1000 €, no té diners i responen per resolució judicial els pares, però el jutge modera al 50% la seva responsabilitat per exemple, perquè poden demostrar que no han afavorit la conducta delictiva? A tu, com a víctima, sols et resta cobrar, no tot el dany causat, sinó la part que el jutge ha determinat.

Quant a les famílies dels menors infractors, subsidiàriament responsables, podrien beneficiar-se de crèdits tous per part d'organismes estatals per fer front a la responsabilitat civil dels fets comesos pels seus fills? Potser es podria establir un sistema mixt on, per una banda es possibilités en els joves l'assumpció de la responsabilitat (simbòlica i dins d'uns límits del que se'ls pot demanar com a menors), d'altra banda es facilités als responsables subsidiaris (pares, tutors, etc...) l'accés a crèdits a interès zero, i també l'estat assumís com a responsable subsidiari últim la quantitat que restés per compensar realment les víctimes en la totalitat dels danys.

Legislació de referència

- LO 5/2000
- LO 8/2006
- RD 1774/2004 (Reglament LO 5/2000)

Bibliografia

- CARRERA DOMÉNECH, Jorge, *Un modelo en cierto modo revolucionario.... Estudio de la doctrina de las Audiencias Provinciales relativa al art. 61.3 de la LO 5/2000*. Estudios de jurisprudencia (estudi sobre sentències de les audiències provincials els anys 2001(1), 2002 (4), 2003 (7), i 2004 (7))
- FISCALIA GENERAL DEL ESTADO, *Consulta 1/2002 Sobre ejecución se sentencias firmes recaídas en la pieza separada de responsabilidad civil tramitada conforme a la LO 5/2000*
- FERNANDEZS OLMO, Isabel, (fiscal de Menors de l'Audiència Provincial de Màlaga). *La responsabilidad en el proceso de menores*. Setembre 2005
- GARCIA RUBIO, Maria Paz *La responsabilidad civil del menor infractor* en Revista Xurídica Galega
- GUTIERREZ ALVENTOSA, Joan Manuel *Model de política criminal en la jurisdicció de menors. Comentarís a la llei 8/226*. Diario La Ley, any XXVII, Número 6687.
- TAMARIT SUMILLA, Josep (catedràtic de dret penal, Universitat de Lleida). *La protecció de les víctimes en el sistema penal*. Treball publicat a *Estudios de victimologia- Actes del I Congrés espanyol de Victimologia*. Ed. Tirant lo Blanch. València 2005

Annex 1. Modificacions introduïdes per la Llei 8/2006 respecte del paper de la víctima i de la responsabilitat civil

Segons Queralt, es reforça especialment l'atenció i el reconeixement dels drets de víctimes i perjudicats, entre ells el de ser informats en tot moment —tant si s'han personat en el procediment com si no— d'aquelles resolucions que afectin els seus interessos.

També s'estableix, en benefici seu, l'enjudiciament conjunt de pretensions penals i civils.

Article 4. Drets de víctimes i perjudicats

- Han de ser instruïts sobre les mesures d'assistència que preveu la legislació.
- Tenen dret a personar-se i ser part en el expedient.
- El secretari judicial els ha d'informar del dret de designar advocat (de pagament o per via de la justícia gratuïta).
- Si no es personen i no fan renúncia ni reserva d'accions, el ministeri fiscal les exercitarà si correspon.
- Tenen dret a conèixer les resolucions que els afectin (comunicades pel secretari).
- En cas de desistiment de la incoació (art.18) n'han de ser informats, com també del dret d'exercir accions en la jurisdicció civil.

Articles 16, 4 i 5

- El jutge de menors ha d'ordenar l'obertura al mateix temps de la peça de responsabilitat civil.

Article 19.2

- Defineix conciliació i reparació (compromiso asumido [...]. De realizar determinadas acciones), sense perjudici de l'acord a què hagin arribat en relació amb la responsabilitat civil. (Se suprimeix “derivada de la falta o delicta regulada en aquesta llei”.)

Articles 30, 1 i 3

- Sobre la conclusió de l'expedient (“acabada la instrucció...”), afegeix que es remetrà també al jutjat “l'exigència de la responsabilitat civil”.
- Parla de l'acte d'audiència i afegeix: “en tot cas, seran cridades a l'acte d'audiència les persones o institucions perjudicades civilment pel delicta, així com els responsables civils”.

Article 31

- Assenyala un termini de cinc dies als qui exercitin accions penals i civils per formular un escrit d'al·legacions i proposar prova, i posteriorment cinc dies més a l'advocat del menor i als responsables amb la mateixa finalitat.

Article 32

- Sentències de conformitat: quan el menor i el seu lletrat dissenteixin únicament respecte de la responsabilitat civil, es limitarà l'audiència a la prova i discussió dels punts relatius a l'esmentada responsabilitat.

Article 36

- En el mateix sentit que l'anterior (regula el procediment de les sentències de conformitat).

Articles 37, 1 i 2

- Regulen la celebració d'audiència, especificant la presència i regulant la participació tant dels responsables civils com dels actors civils.

Articles 39, 1 i 3

- Sobre la sentència: "en la mateixa es resoldrà sobre la responsabilitat civil derivada del delicte o falta" (veure contingut article 115 CP).

Article 64. Regles de procediment (responsabilitat civil)

- El jutge ordena obrir la peça separada de responsabilitat civil, simultàniament al procés principal, tan bon punt rep el decret d'incoació d'expedient del ministeri fiscal. Això és notificat pel secretari als perjudicats.
- La peça es tramita simultàniament amb el procés principal. Poden personar-se els perjudicats que hagin rebut notificació del jutge o espontàniament els que es considerin com a tals. També ho poden fer les companyies asseguradores.
- El jutge resol sobre la condició de parts dels perjudicats i responsables civils personats (4a).
- La intervenció en el procés, a l'efecte de responsabilitat civil, es realitza en les condicions que assenyala el jutge de menors, amb la finalitat de preservar la intimitat del menor i limitar el coneixement dels documents exclusivament als qui tinguin connexió directa amb l'acció que ha exercitat.

Annex 2. Seminari: La introducció dels drets de la víctima davant el sistema penal davant les reformes legals en curs a Espanya; València, 2005, Sociedad Española de Victimología; Sociedad Valenciana de Victimología i Institut de Victimologia

“En compliment de l’obligació d’impulsar, abans de març de 2006 i en virtut dels articles 10 i 17 de la Decisió marc del Consell de la Unió Europea de 15 de març de 2001, relativa a l’estatut de la víctima en el procés penal, la llei processal hauria d’articular mecanismes per oferir a l’imputat i a la presumpta víctima la possibilitat d’iniciar un procés extrajudicial de mediació o justícia reparadora conduït per personal especialitzat.”

“La presumpta víctima té dret a rebre informació en termes clars i intel·ligibles al llarg de les diferents fases del procediment” (art. 4 de la Decisió marc). Es recomana, com a mínim, a l’inici del procés i quan es dicti sentència o resolució definitiva. Es considera de vital importància l’especialització de l’agent informador.

Posen en relleu els “drets d’audiència i participació de la víctima en fase d’execució” (imposició de normes de conducta, valoració de l’esforç reparador enfront de la possible suspensió de la condemna).

Annex 3. Dictamen del Comitè Econòmic i Social Europeu sobre la prevenció de la delinqüència juvenil, els models de tractament de la delinqüència juvenil i el paper de la justícia del menor en la Unió Europea (febrer 2006)

Aprovat el març de 2006 per 98 vots a favor, cap en contra i una abstenció.

“Respecte a l'evolució dels sistemes de justícia juvenil [...], convé assenyalar, en primer lloc, que enfront del concepte de justícia retributiva (pagar pel dany causat) ha emergit una concepció restaurativa o reparadora de la justícia (*restorative justice*) nascuda amb el moviment politicocriminal en defensa de la víctima –victimologia– i la recuperació del paper d'aquesta en el procés penal.”

La justícia restaurativa és el paradigma d'una justícia que comprèn la víctima, l'imputat i la comunitat en la recerca de solucions a les conseqüències del conflicte generat pel fet delictiu, amb la finalitat de promoure la reparació del dany, la reconciliació entre les parts i l'enfortiment del sentit de seguretat col·lectiva.

La justícia restaurativa intenta protegir tant l'interès de la víctima (l'ofensor ha de reconèixer el dany que li ha ocasionat i ha d'intentar reparar-lo) com el de la comunitat (adreçat a assolir la rehabilitació de l'ofensor, a prevenir la reincidència i a reduir els costos de la justícia penal) i el de l'imputat (no entrarà en el circuit penal, però li seran respectades les garanties constitucionals).

A més, respecte d'aquest darrer, la reparació exerceix una específica acció educativa en tant que estimula la reflexió del menor respecte de la seva culpabilitat, en enfrontar-lo directament amb la víctima [...]. Resulta per això un model idoni per al sistema de justícia del menor pel seu escàs valor estigmatitzant, el seu alt valor pedagògic i el seu caràcter de menor repressió.

En els darrers anys es pot apreciar en alguns països europeus una tendència a l'enduriment del dret penal dels menors, amb l'elevació de les sentències màximes aplicables, la introducció de noves formes d'internament en centres de règim tancat i la inclusió de l'exigència de certes responsabilitats als pares del menor infractor.

El problema de les disposicions d'aquesta mena és que comporten la “desresponsabilització” del menor, qui, de conformitat amb els moderns plantejaments del dret penal “responsabilitzador”, hauria de ser instat a reparar o compensar el dany causat. A més, en determinades circumstàncies, els pares (especialment els que disposen de pocs recursos econòmics i, per la mateixa raó, amb menors possibilitats d'atenció i supervisió dels seus fills) es veuen injustificadament perjudicats si no poden aportar una prova exculpadora de la seva responsabilitat. En realitat, el que necessiten els pares és ajuda per educar de forma adient els seus fills, i no que se'ls traslladi una culpabilització que no els correspon”.

Reflexions finals i propostes de futur

El procés de treball del grup no va acabar en la jornada de mediadors del 25 d'octubre de 2007. La jornada també va servir per recollir informació del col·lectiu i poder-la afegir a tot el que s'ha treballat fins a aquest moment.

Per aquest motiu, a més de l'espai per a les ponències presentades, que hem recollit anteriorment, es va reservar un espai de treball i reflexió per a tot el col·lectiu.

En aquest espai, titulat *Dificultats i alternatives a l'hora de treballar la qüestió econòmica dins del programa de mediació i reparació*, es volia recollir el pensament, les opinions, les necessitats, les alternatives dels professionals que estan treballant en el programa de mediació i reparació. Per fer-ho, el grup de treball volia plantejar al col·lectiu de mediadors unes preguntes bàsiques per al debat:

Hi ha casos en què el tema econòmic es transforma en un problema. La víctima es mostra tancada en un determinat posicionament econòmic no assumible per l'autor (la demanda pot ser excessiva, absolutament correcta o fins i tot baixa). Davant d'aquesta realitat:

- Tanquem el cas i el passem a assessorament.
- Fem un rescat d'interès reparador.
- Treballem el cas per veure si el fem evolucionar.

Quins són els motius que ens porten a triar una alternativa o una altra?

Què considerem que ens toca treballar amb el menor i/o els seus pares respecte del tema econòmic?

Què considerem que necessitaríem tenir a la nostra disposició per poder triar una millor opció?

La dinàmica de la jornada i les exposicions presentades van provocar un debat entre els assistents, que pel seu interès no va permetre desenvolupar el que s'havia previst. Per entendre-ho cal fer algunes reflexions:

D'entrada, cal dir que el tema tractat ha anat evolucionant amb el temps, ampliant el seu punt de mira més enllà dels interessos particulars del col·lectiu de mediadors.

El tema de la responsabilitat civil en el procés de menors és útil per a la totalitat dels professionals que treballen en l'àmbit de menors en general i de l'SMAT en particular.

És un tema útil, per tant, per als assessors tècnics, que són els que han de fer propostes educatives per a la fiscalia i el jutjat de menors i molts dels quals també són presents en la jornada.

La responsabilitat civil (la qüestió econòmica derivada del delictes) i la víctima com a tal, són cada cop més presents en el procés judicial de menors. És un aspecte que no es pot obviar i cada cop s'haurà de tenir més en compte a l'hora d'estructurar propostes per a la instància judicial.

Quan ens plantejem les necessitats econòmiques que té la víctima pel fet d'haver patit un determinat delicte, el que estem fent en realitat és plantejar-nos les necessitats de la víctima en tota la seva globalitat.

Des d'aquest espai, el que ha fet el grup de treball és reivindicar que tractar els temes econòmics d'una forma acurada, oberta i des del realisme, no és res més que una forma d'acollir la víctima i tenir-ne en compte les necessitats.

Tractar el tema econòmic des d'aquest punt de vista i posar-nos en contacte amb les víctimes per conèixer la seva opinió, porta de forma obligada a voler conèixer la seva situació més enllà d'aquest tema en concret.

El debat produït durant la jornada, a part de permetre l'intercanvi entre professionals, ens deixa preguntes importants, que van més enllà del tema que s'hi tractat:

- Què significa atendre les víctimes?
- Què hem de fer amb les víctimes que no entren en un programa de mediació i reparació?
- Hi ha la possibilitat d'estructurar algun tipus d'alternativa per atendre-les? Quines poden ser? Qui les ha de dur a terme?
- Què és el que en realitat valoren les víctimes?
- En quin sentit es pot treballar amb les víctimes, amb quines expectatives, amb quins objectius?

Aquestes preguntes ens fan pensar que el tema tractat està incomplet i que cal seguir-hi treballant. De cada un dels treballs presentats durant la jornada, junt amb les reflexions recollides del debat final, podem estructurar tres temes per al futur:

1. Estudi sobre víctimes

L'enquesta realitzada al voltant de la reparació econòmica feta a les víctimes, s'ha demostrat interessant i ha obert la necessitat de seguir investigant d'una forma més ampla.

Cal revisar l'estructura de l'enquesta i plantejar la possibilitat de passar-la a tot el conjunt de víctimes ateses per poder-ne analitzar els resultats que se'n derivin.

2. El fons de compensació a les víctimes

El treball realitzat fins ara ens ofereix la possibilitat de donar una resposta a un problema que tenim: els casos on, malgrat que el menor té interès a reparar el dany causat, no ho pot fer per manca de diners.

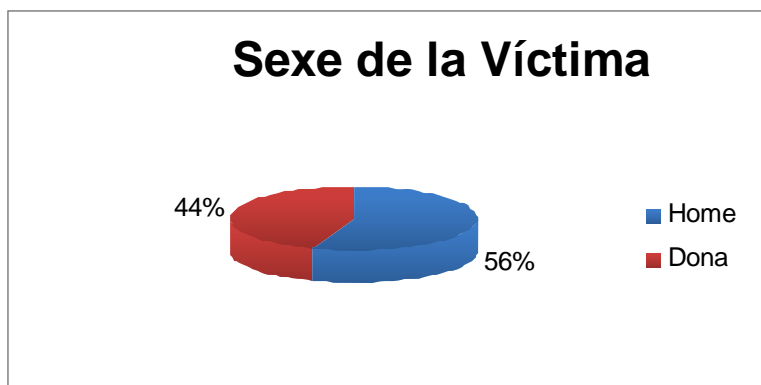
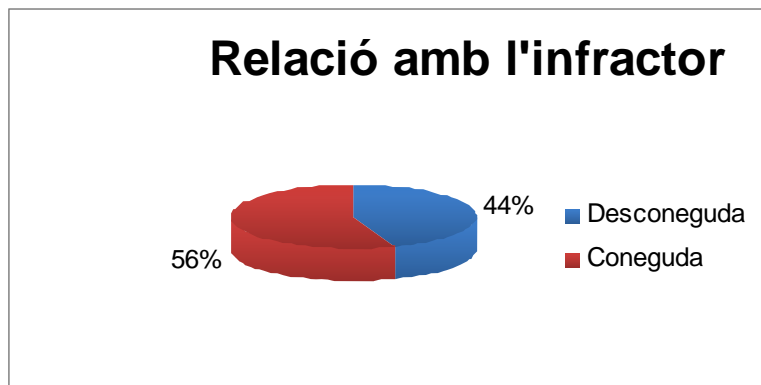
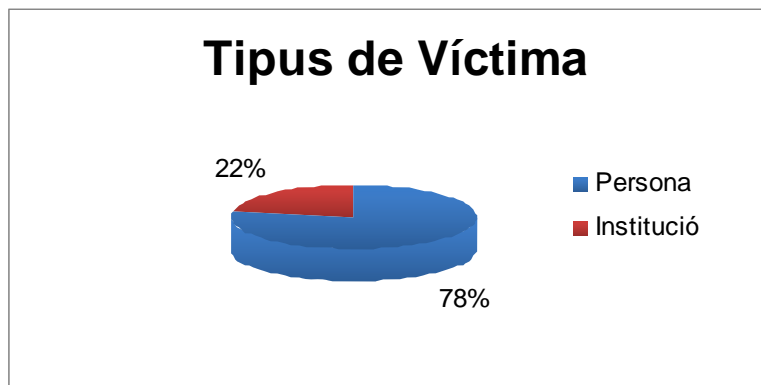
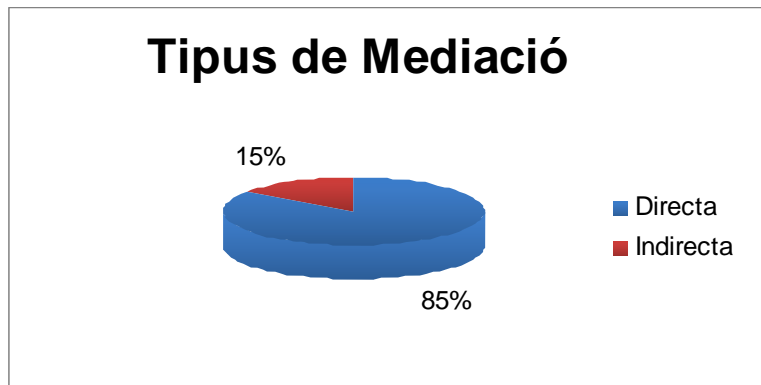
Cal l'estructuració d'una proposta pròpia, si finalment es considera que s'ha de tirar endavant.

3. Procediment judicial i responsabilitat civil

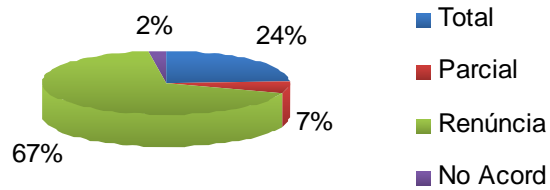
L'estudi realitzat s'ha fet en un moment determinat de canvi. La reforma que significa la Llei 8/2006 comporta una sèrie de canvis importants en el tractament de la responsabilitat civil per part dels jutges de menors.

Aquests canvis no han pogut ser detectats ja que han estat molt poques les resolucions preses (respecte de la responsabilitat) sobre la base d'aquesta reforma. Cal veure com afecta aquest canvi legislatiu.

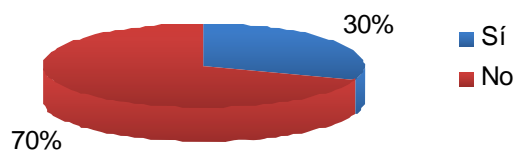
Gràfics valoratius globals

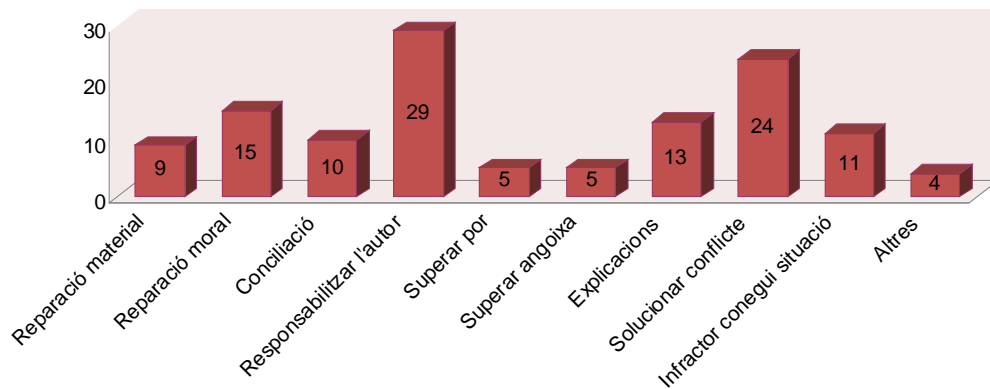
Reparació Econòmica

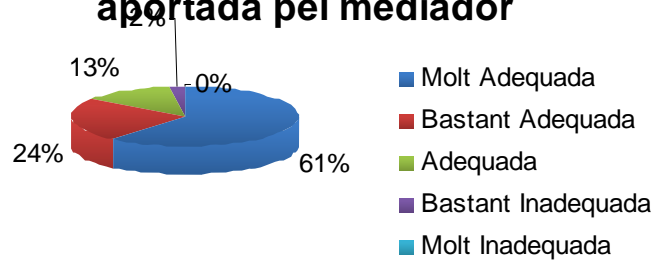
Coneixement previ del programa

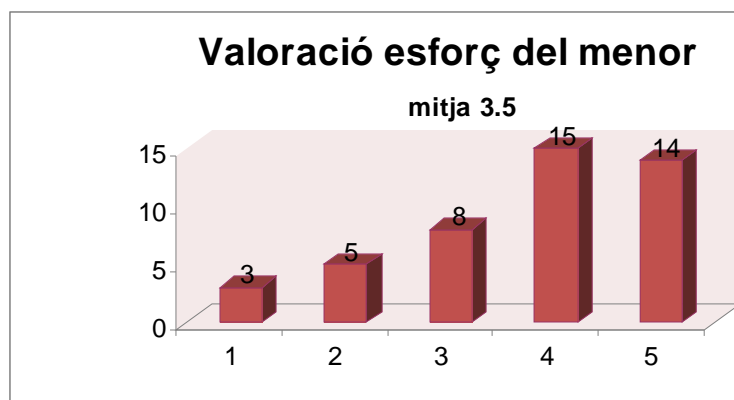
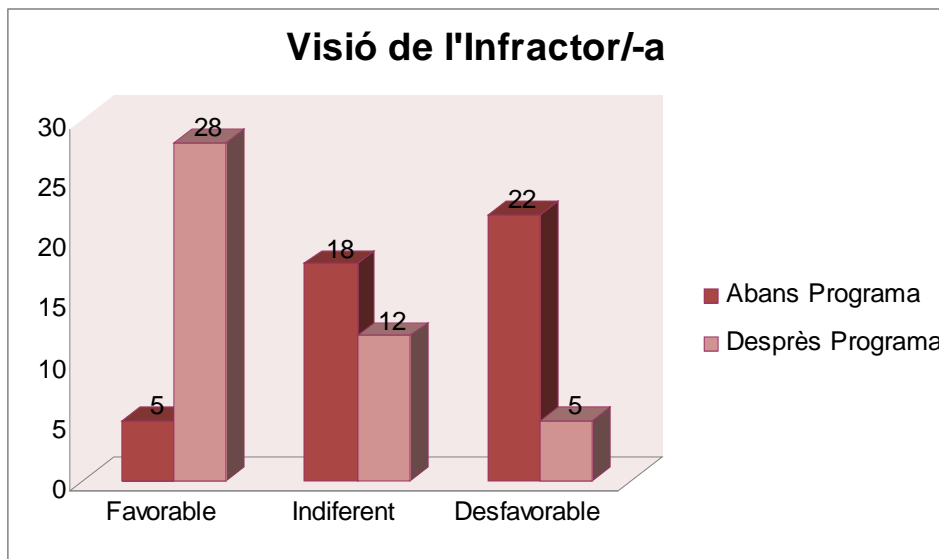
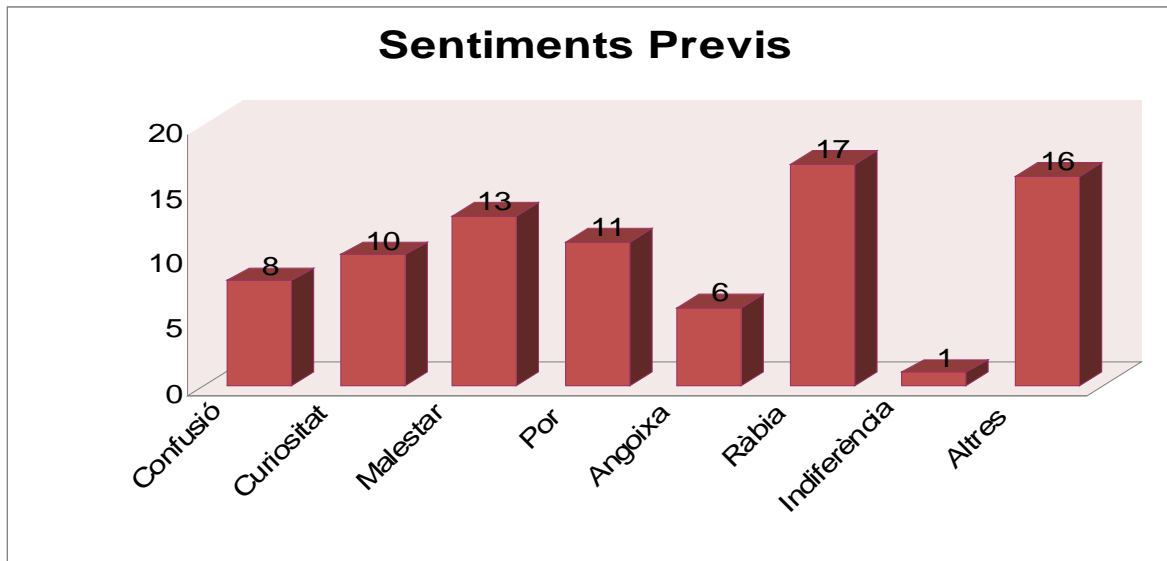

Expectatives

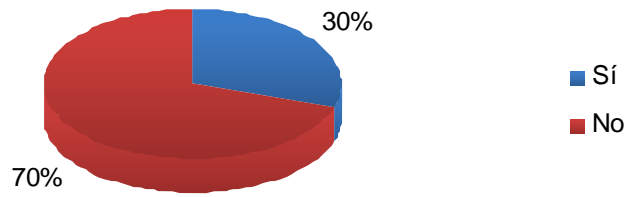

Valoració de la informació aportada pel mediador

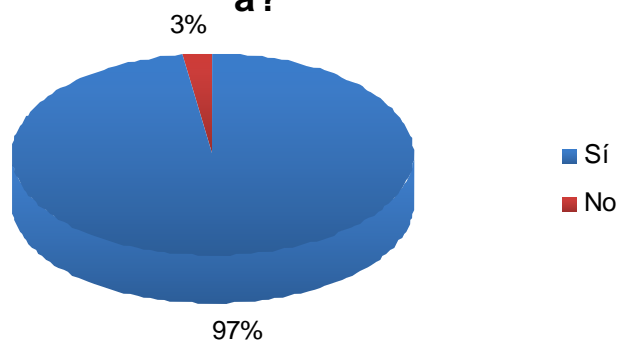

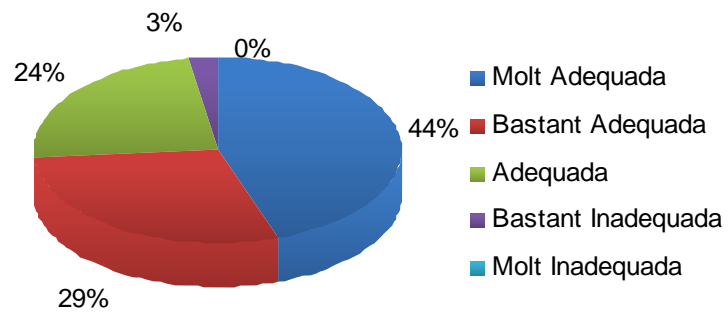
TROBADA: Tenia la víctima por de trobar-se amb l'infractor?

TROBADA: Es va sentir segur/-a?

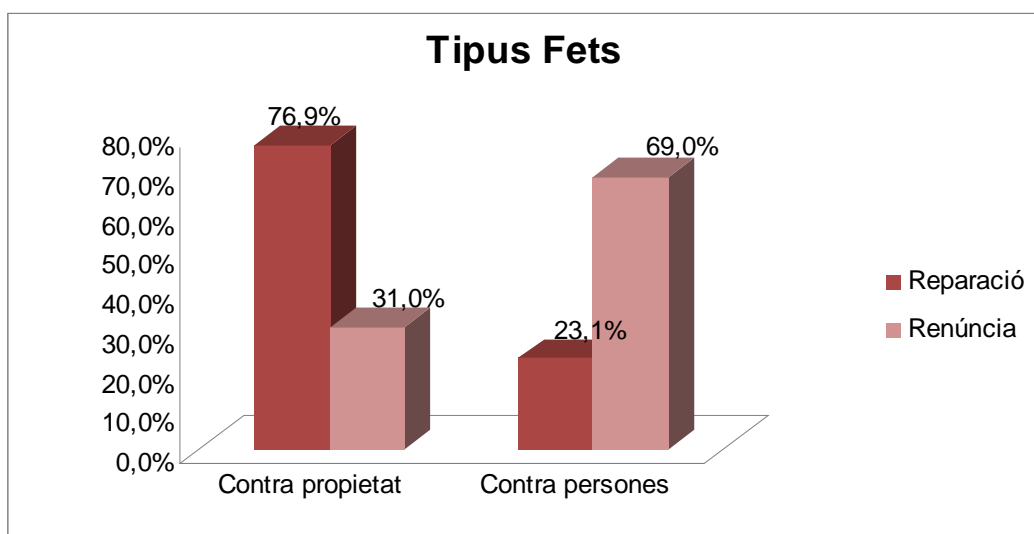
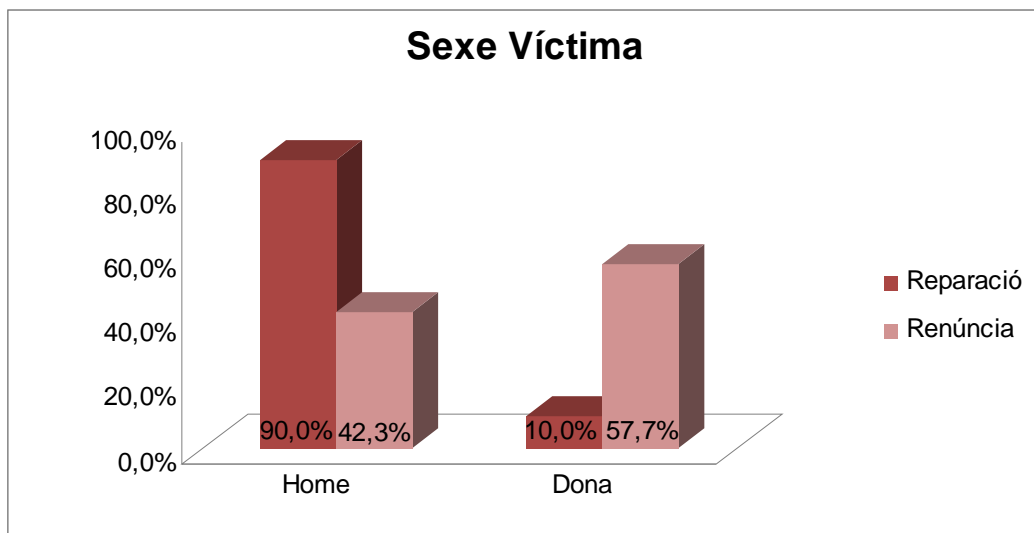
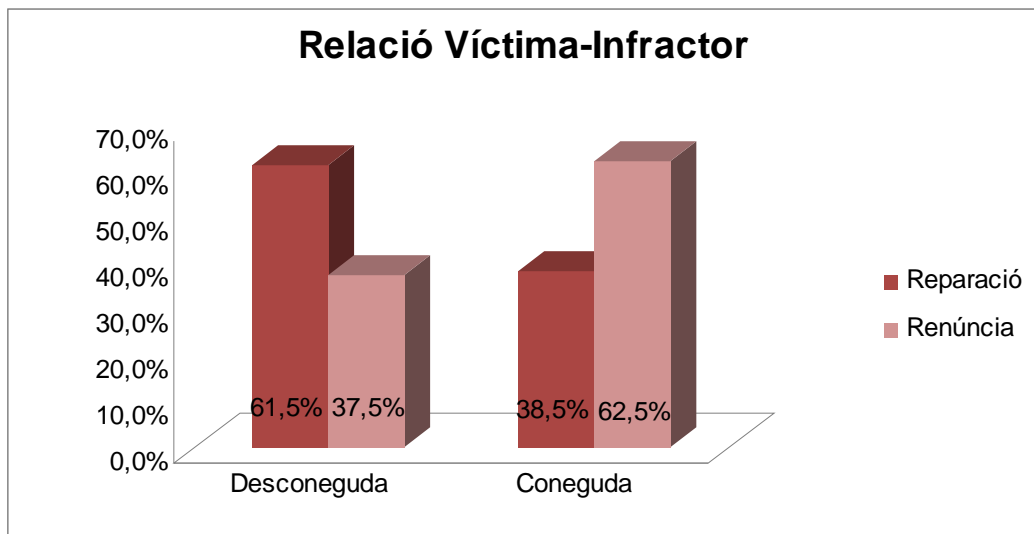

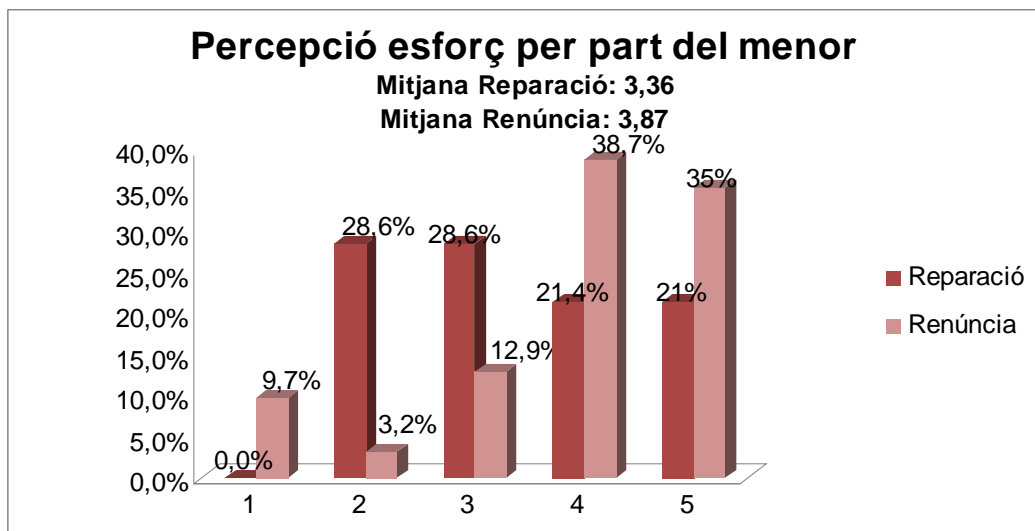
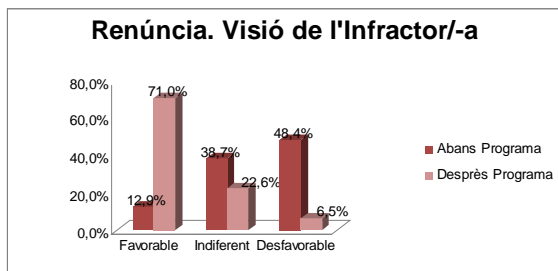
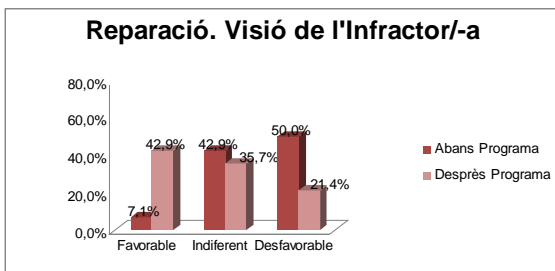
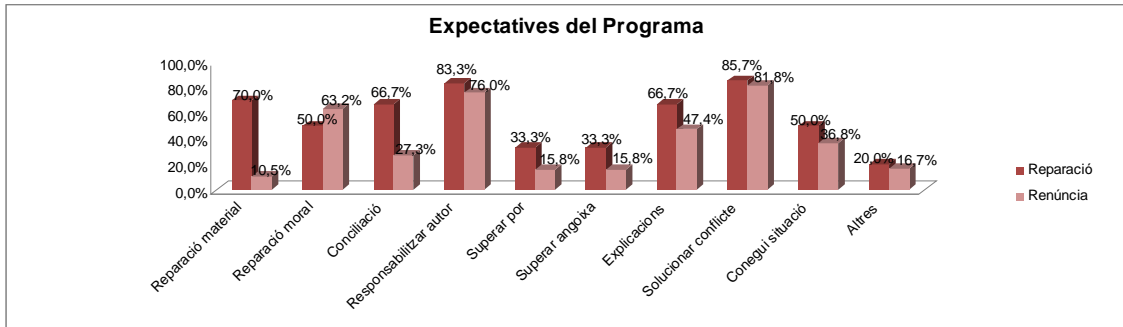
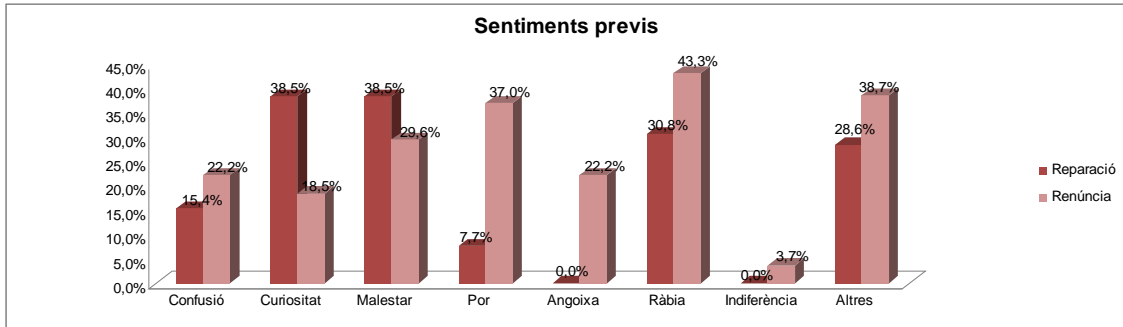
TROBADA: Valoració

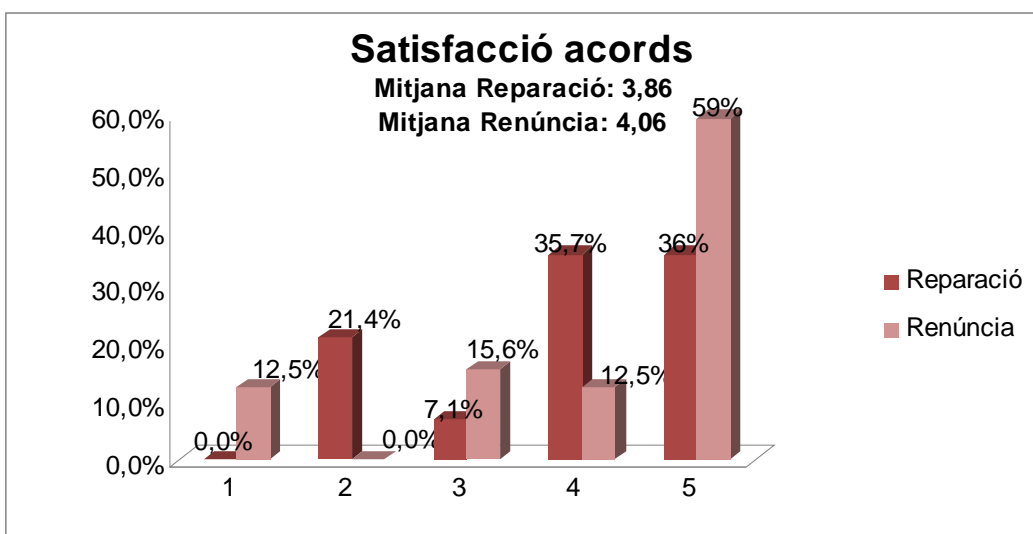
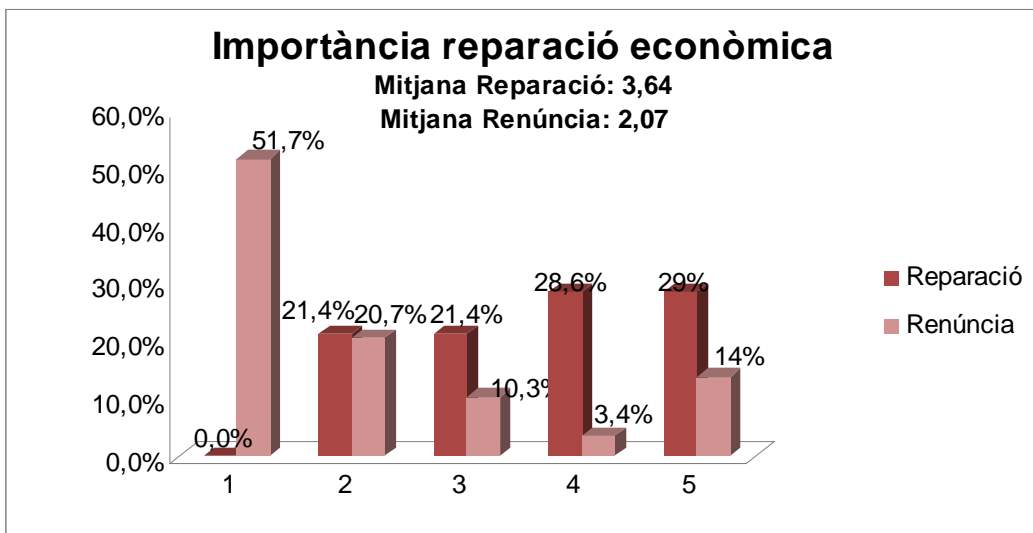
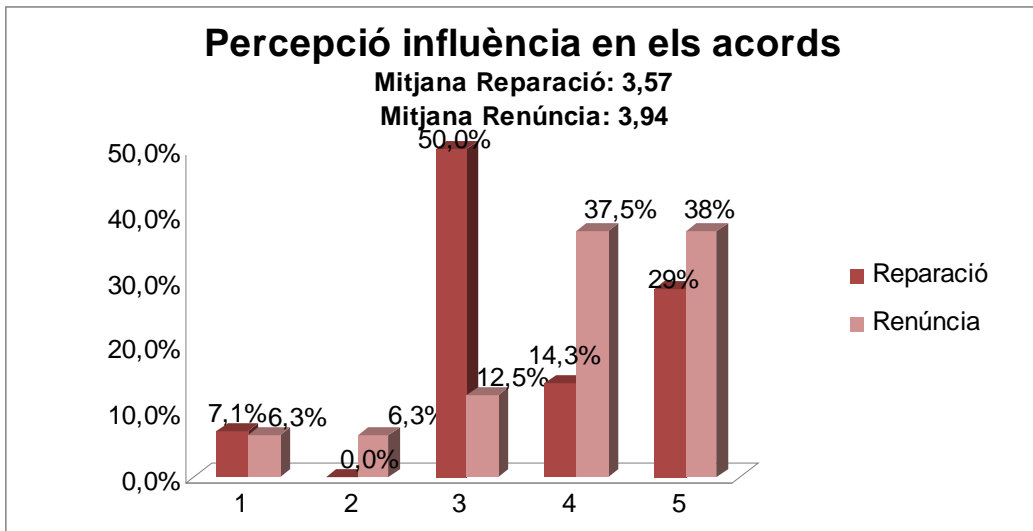

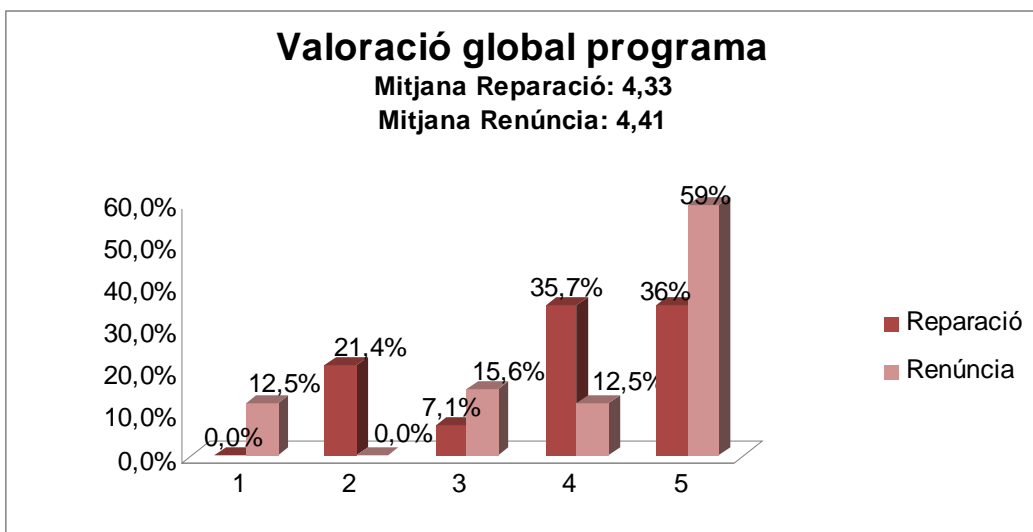
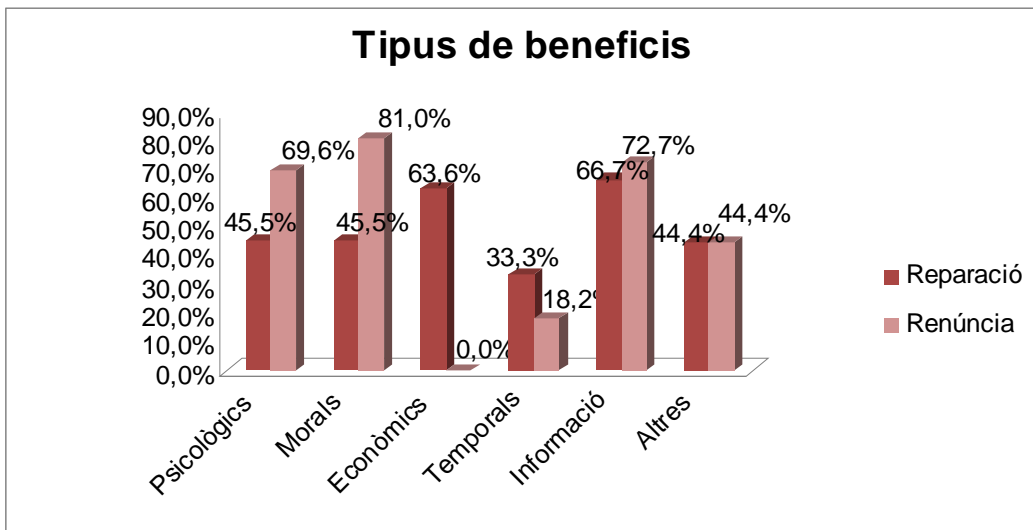
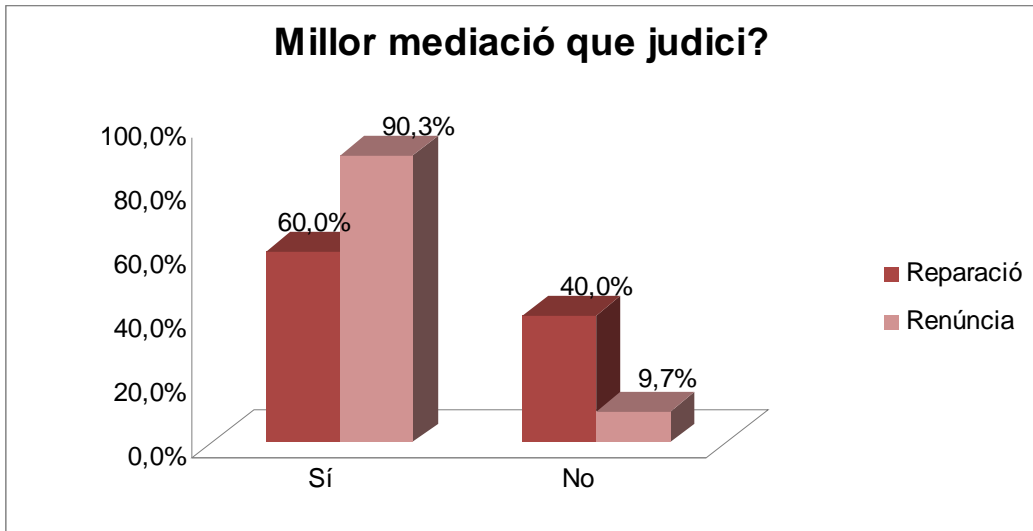

Gràfics comparatius

Enquesta telefònica a les víctimes

Dades que ha d'emplenar la persona mediadora

Núm. d'expedient

Tipus de delicte

Tipus de mediació

directa indirecta

Tipus de víctima

persona institució

Relació de la víctima amb la persona infractora

desconeguda coneguda (especifiqueu-la)

Sexe de la víctima

home dona

Edat de la víctima

Tipus de reparació econòmica

sí no
 total parcial renúncia no hi ha acord

Quantitat per responsabilitat civil

Quantitat que es va pactar als acords

Entrevista amb la víctima

1. Coneixeu l'existència del programa de mediació i reparació

sí no

2. Si n'estàveu informats, expectatives que en teníeu del programa (marqueu les respostes que corresponguin)

- Reparació material
- Reparació moral
- Conciliació
- Reparació moral
- Responsabilitzar-ne l'autor
- Superar la por
- Superar l'angoixa
- Obtenir-ne explicacions i entendre el que va passar
- Solucionar el conflicte
- Altres (especifiqueu-les)

3. Conseqüències dels fets (marqueu les respostes que corresponguin)

- Dany no físic
 - Por de quedar-se sol/a
 - Problemes per dormir o malsons
 - Problemes de salut
 - Preocupacions sobre la seva seguretat
 - Augment de confiança cap als altres
 - Hipersensibilitat a alguns sons o sorolls
 - Pèrdua de confiança
 - Altres problemes
-

4. Informació que va rebre per part de la persona medidora

- molt adequada
- bastant adequada
- adequada
- bastant inadequada
- molt inadequada

5. Sentiments que tenia prèviament a la realització del programa (primer una resposta oberta, després marqueu les respostes que corresponguin de la llista)

- Confusió
- Curiositat
- Malestar
- Por
- Angoixa
- Ràbia
- Indiferència
- Altres (especifiqueu-les)

6. Visió que teníeu de la persona infractora abans de desenvolupar el programa

- favorable
- indiferent
- desfavorable

Observacions

7. Sensacions sobre la trobada amb la persona infractora (responeu només en el cas que s'hagués dut a terme)

Por

- sí no

Seguretat

- sí no

Valoració general

- molt adequada
- bastant adequada
- adequada
- bastant inadequada
- molt inadequada

Observacions

8. Sensacions durant el procés

Imparcialitat i respecte

- sí no

Comprensió

- sí no

Pressió per acceptar algun acord

- sí no
-

9. Valoreu de l'1 al 5 l'esforç (nul·l-màxim, respectivament) que va fer la persona menor durant el programa

10. Valoreu de l'1 al 5 la vostra influència (nul·la-màxima, respectivament) en el resultat final

11. Responsabilitat civil (segons el cas, només cal que respongueu la *b* o la *c*)

a) Valoreu de l'1 al 5 quina importància (nul·la-màxima, respectivament) li confereix a la reparació econòmica

b) El pagament efectuat va tenir una funció reparadora (respongueu en cas que hi hagués una reparació econòmica)

sí no

c) Motius pels quals va renunciar al pagament (en cas que hi hagués renúncia de la responsabilitat civil)¹

- Poca quantitat
- Preferència per deixar-ho en mans de la justícia
- Perjudicava el menor
- Perjudicava els pares del menor
- Bona actitud del menor
- A canvi d'alguna activitat
- Altres (especifiqueu-lo)

12. Les disculpes de la persona infractora van ser sinceres

sí no

13. Visió que teníeu de la persona infractora després de desenvolupar el programa

- favorable
- indiferent
- desfavorable

Observacions

14. Valoreu de l'1 al 5 el grau de satisfacció (nul·l-màxim, respectivament) respecte al final obtingut

15. Valoreu quina hauria estat la solució ideal

16. Creu que el procés va ser just

sí no

17. L'acord va ser més proper als vostres interessos que si hagués anat a judici

sí no

18. Sensació actual respecte dels fets

- Ho heu deixat tot enrere
 - gràcies a la participació en la mediació
 - altres actuacions dutes a terme per si mateix
- Encara hi ha coses que us molesten i/o no està totalment recuperat

19. Beneficis de la mediació

- sí
- psicològics
 - morals
 - econòmics
 - temporals
 - d'informació
 - altres (especifiqueu-los)
- no

20. Valoreu de l'1 al 5 el quina valoració global feu del programa

21. Recomanaríeu la mediació a altres víctimes o perjudicats

- sí no

1. És possible que la persona medidora ja disposi d'aquesta informació.

Grup de treball

Esther Amat López
Pepi Delgado Bautista
Mònica Díaz Alonso
Robert Gimeno Vidal